

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Přírodovědecká fakulta
Katedra rozvojových a environmentálních studií

Asistované dobrovolné návratové programy
v kontextu návratové politiky České
republiky

Diplomová práce

Autor práce: Bc. Michaela Fidlerová
Vedoucí práce: Lucie Macková, M.A., Ph.D.

2020

Prohlašuji, že předložená práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

V Olomouci dne 2. 7. 2020

podpis:

Poděkování

Mé poděkování patří především vedoucí této diplomové práce paní Lucii Mackové, M.A., Ph.D. za odborný dohled a cenné rady, ale také za trpělivost. Dále bych ráda poděkovala svým blízkým, kteří mě podporovali.

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE
(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Michaela FIDLEROVÁ**
Osobní číslo: **R170452**
Studijní program: **N1301 Geografie**
Studijní obor: **Mezinárodní rozvojová studia**
Název tématu: **Asistované dobrovolné návratové programy v kontextu
návratové politiky České republiky**
Zadávací katedra: **Katedra rozvojových a environmentálních studií**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem této diplomové práce je poskytnout komplexní pohled na problematiku návratů migrantů z České republiky. Práce se zaměří na legislativní podmínky návratů z České republiky, jejich vývoj a změny v souvislosti s členstvím v Evropské unii. Zvláštní zřetel bude brán především na charakteristiku tzv. asistovaných dobrovolných návratových programů v kontextu návratové politiky České republiky a míru dobrovolnosti návratů. Autorka se bude dále zabývat organizacemi zajišťujícími tyto programy i asistenční služby a vytvoří jejich přehledný seznam.

Rozsah grafických prací: dle potřeby
Rozsah pracovní zprávy: 20 - 25 tisíc slov
Forma zpracování diplomové práce: tištěná/elektronická
Seznam odborné literatury:

Cassarino, Jean-Pierre. 2004. Theorising Return Migration: The Conceptual Approach to Return Migrants Revisited. *International Journal on Multicultural Societies* 6 (2): 253-279. Council of Europe. Twenty guidelines of forced return [online]. Strasbourg: Committee of Ministers of the Council of Europe, 2005.

Dostupné z:

https://www.coe.int/t/dg3/migration/archives/Source/MalagaRegConf/20_Guidelines.

Hradečná, P. et al., 2011. Řešení otázek neoprávněného pobytu cizinců: situace v ČR a ve vybraných evropských zemích, Praha: Linde Praha. Jílek, D. &

Pořízek, P. eds., 2012. Návrátová směrnice: vyhoštění, zajištění a soudní přezkum: sborník z vědeckého semináře uskutečněného dne 20. října 2011

v Kanceláři veřejného ochránce práv - "Návrátová" směrnice (2008/115/ES): rok první, Brno: Kancelář veřejného ochránce práv. Khosravi, S. ed., 2017.

After deportation, New York, NY: Springer Berlin Heidelberg. Koser, Khalid, and Katie Kuschminder. 2015. Comparative Research on the Assisted Voluntary Return and Reintegration of Migrants. Geneva: IOM. Lietaert, I., Broekaert, E.

& Derluyn, I., 2017. From Social Instrument to Migration Management Tool: Assisted Voluntary Return Programmes - The Case of Belgium. In pp. 961-980.

Dostupné z: <http://doi.wiley.com/10.1111/spol.12185>. Pořízek, P., 2013. Vstup cizince na území státu: pohled mezinárodního, unijního a českého práva, Praha:

Linde Praha. Pítrová, L., 2016. Aktuální právní aspekty migrace, Praha: Leges.

Šafrová, J., 2010. Studie EMN o asistovaných dobrovolných návratech:

programy a strategie České republiky podporující asistovaný návrat a reintegraci do třetích zemí, Praha: Ministerstvo vnitra ČR.

Vedoucí diplomové práce: Lucie Macková, M.A.

Katedra rozvojových a environmentálních studií

Datum zadání diplomové práce: 23. ledna 2018

Termín odevzdání diplomové práce: 13. dubna 2019

L.S.

prof. RNDr. Ivo Frébort, CSc., Ph.D.
děkan

doc. RNDr. Pavel Nováček, CSc.
vedoucí katedry

V Olomouci dne 23. ledna 2017

ABSTRAKT

Tato diplomová práce se věnuje návratové migraci a programům asistovaných dobrovolných návratů z České republiky. Jakožto země, která se s větší vlnou imigrace setkává až od devadesátých let minulého století, se Česká republika musela bez předchozích zkušeností zaměřit na legislativní úpravu a regulaci migrace obecně. Zákonná úprava návratové migrace tedy přichází postupně v jedenadvacátém století. Se vstupem do Evropské unie pak přichází celková úprava migrační politiky s cílem harmonizace politik všech členských států. Tato práce se zaměřuje na teoretický výklad pojmu návratová migrace, jeho legislativní rámec v České republice se zřetelem na unijní normy a statistické údaje o realizovaných dobrovolných návratech z českého území. Další část práce je věnována organizacím realizujícím dobrovolné návraty, a především konkrétním programům, které jsou migrantům v České republice nabízeny.

Klíčová slova: návratová migrace, programy dobrovolných návratů, reintegrace, IOM, Česká republika

ABSTRACT

This diploma thesis deals with return migration and assisted voluntary return programs from the Czech Republic. As a country that has been experiencing a large wave of immigration since the 1990s, the Czech Republic had to focus on legislative adjustment and regulation of migration in general without previous experience. The legal regulation of return migration thus comes gradually in the twenty-first century. With the accession to the European Union comes the overall adjustment of migration policy with the aim of harmonizing the policies of all member states. This thesis focuses on the theoretical interpretation of the concept of return migration, its legislative framework of the Czech Republic with regard to standards of the European Union and statistical data on realized voluntary returns from the Czech territory. The subsequent part of the thesis is devoted to organizations interested in the implementation of voluntary returns and especially to specific programs that are offered to migrants in the Czech Republic.

Keywords: return migration, programs of voluntary returns, reintegration, IOM, the Czech Republic, legislation

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

AMIF	Azylový, migrační a integrační fond
AVR	Asistované dobrovolné návraty (Assisted Voluntary Returns)
AVRR	Asistované dobrovolné návraty a reintegrace (Assisted Voluntary Returns and Reintegration)
CEPOL	Agentura Evropské unie pro vzdělávání a výcvik v oblasti prosazování práva (The European Union Agency for Law Enforcement Training)
ČR	Česká republika
EASO	Evropský podpůrný úřad pro otázky azylu (European Asylum Support Office)
ECRE	Evropská rada pro uprchlíky a exulanty (European Council on Refugees and Exiles)
EMCDDA	Evropské monitorovací centrum pro drogy a drogovou závislost (European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction)
EMN	Evropská migrační síť (European Migration Network)
ERF	Evropský návratový fond (European Return Fund)
EU	Evropská unie (European Union)
eu-LISA	Agentura Evropské unie pro provozní řízení rozsáhlých informačních systémů v prostoru svobody, bezpečnosti a práva
EUROPOL	Evropský policejní úřad (The European Union Agency for Law Enforcement Cooperation)
FRONTEX	Evropská agentura pro pohraniční a pobřežní stráž (European Border and Coast Guard Agency)
IDPs	Vnitřně vysídlené osoby (Internally Displaced persons)
IOM	Mezinárodní organizace pro migraci (International Organisation for Migration)

MVČR	Ministerstvo vnitra České republiky
NE	Neoklasická ekonomie (Neoclassical Economics)
NELM	Nová ekonomie pracovní migrace (New Economics of Labour Migration)
OAMP	Odbor azylové a migrační politiky
OPU	Organizace pro pomoc uprchlíkům
OSN	Organizace spojených národů (United Nations)
ŘSCP	Ředitelství služby cizinecké policie
SUZ	Správa uprchlických zařízení
SOZE	Sdružení občanů zabývajících se emigranty

OBSAH

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	7
ÚVOD	10
CÍLE A METODY PRÁCE	12
1 NÁVRATOVÁ MIGRACE	14
1.1 Definice návratové migrace.....	14
1.2 Motivy návratové migrace.....	15
1.3 Typologie návratů a navrátilců	17
1.4 Dobrovolná a nucená návratová migrace	19
1.5 Reintegrace	22
2 NÁVRATOVÁ POLITIKA ČESKÉ REPUBLIKY	25
2.1 Návratová migrace v současné české legislativě	25
2.2 Návratová migrace v současné evropské legislativě.....	28
3 STATISTIKY NÁVRATOVÉ MIGRACE Z ČESKÉ REPUBLIKY	32
3.1 Statistiky za jednotlivé roky v období mezi lety 2014-2018	33
3.2 Celkové shrnutí statistik	44
4 ORGANIZACE ZABÝVAJÍCÍ SE REALIZOVÁNÍM NÁVRATŮ V ČESKÉ REPUBLICE	48
4.1 Vládní orgány.....	48
4.2 Mezivládní a nevládní organizace.....	52
4.3 Souhrn organizací v ČR.....	54
5 CHARAKTERISTIKA PROGRAMŮ DOBROVOLNÝCH ASISTOVANÝCH NÁVRATŮ IOM	57
5.1 Programy dobrovolných asistovaných návratů.....	57
5.2 Reintegrační asistence	60
5.3 Kritika AVRR.....	61
ZÁVĚR	63
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	65
SEZNAM TABULEK	70
SEZNAM GRAFŮ	71
SEZNAM PŘÍLOH	72

ÚVOD

Mezinárodní migrace je v současné době již naprosto běžný jev studovaný snad ze všech možných úhlů. Historicky migrace sahá k počátkům vzniku samotného lidstva, kdy byla chápána jako nutnost pro získání obživy, úrodné půdy a podobně. Během let se důvody pro migraci mění a více diverzifikují a s rostoucím počtem obyvatel naší planety i zjednodušením jejich mobility se objevuje stále větší nutnost tento fenomén studovat více do hloubky. Zatímco dlouhou dobu byla pozornost věnována především dvěma základním směrům migrace - emigraci a imigraci, málokdo si uvědomoval, že lidé z jakéhokoliv důvodu mohou místo svého nového pobytu opustit a vrátit se zpět do místa původu. Návratová migrace tak byla dlouhou dobu celosvětově opomíjena. Dnes však představuje klíčovou složku nejen mezinárodní migrace a jejího studia jako takového, ale i klíčovou složku politik zemí světa, protože s nárůstem migračních vln přichází také potřeba migraci regulovat jak vládními, tak i mezinárodními nástroji.

Česká republika legislativně řeší návratovou politiku až na počátku současného století především kvůli přípravě na vstup do Evropské unie a v souvislosti s harmonizací politik a postupů jednotlivých členských zemí. Dalším důvodem je však i to, že se z České republiky známé zejména jako tranzitní a emigrační země po pádu železné opony postupně stává země cílová.

Tato diplomová práce je tematicky rozdělena do pěti kapitol. První kapitola se zabývá teoretickým vymezením pojmu návratová migrace, jejím základním dělením, pojetím, chápáním různými migračními teoretiky a teoriemi. Kromě toho je v kapitole rozebrána i otázka skutečné dobrovolnosti návratů.

Druhá kapitola je pak zaměřena na legislativní rámec, ukotvení pojmu návratová migrace v českých zákonech a celkově postoj české legislativy vůči návratové migraci. Zmíněny budou stěžejní zákony, kterými se jednotlivé orgány české správy řídí. Kapitola je doplněna o důležité dokumenty unijní úrovně, které samozřejmě ovlivňují národní dokumenty a jednání České republiky v konkrétních krocích.

Třetí kapitola dále navazuje s počty navracených osob za jednotlivé roky v období 2014-2018. Představeny budou statistiky, které poskytují odbory Ministerstva vnitra České republiky a také Evropská migrační síť. Mimo to budou částečně využity i statistiky Mezinárodní organizace pro migraci (IOM), jakožto celosvětově největší organizace

realizující dobrovolné návraty. Z hlediska statistik budou samozřejmě nejsledovanější právě dobrovolné návraty z České republiky zpět do zemí původu, popud k návratu a také národnosti, které této asistenci využívají.

Čtvrtá kapitola představuje jak vládní orgány, tak i nevládní organizace, které se na dobrovolné návraty zaměřují nejen z hlediska realizace, ale také z hlediska poskytnutí důležitých informací, nejrůznějších forem asistence a poradenství cizincům, kteří se buďto hodlají vrátit nebo přemýšlejí nad dalšími možnostmi a návrat je jednou z nich. Kapitulu pak uzavírá popis souhrnné tabulky organizací zabývajících se dobrovolnými návraty v České republice, která je přílohou této práce.

V kapitole páté již práce rozebírá programy asistovaných dobrovolných návratů. Konkrétní zaměření je na největšího realizátora dobrovolných návratů po celém světě, na Mezinárodní organizaci pro migraci. Kapitola se pak zaměřuje na reintegraci cizinců po jejich návratu do země původu. Reintegrace je důležitá především z hlediska udržitelnosti návratu cizinců a je nedílnou součástí programů Asistovaných dobrovolných návratů IOM.

CÍLE A METODY PRÁCE

Důvodem pro psaní této práce a výběr daného tématu bylo především zjištění relativně malého zájmu veřejnosti o toto téma. Návratová migrace obecně je již velmi dlouho existujícím jevem, který ale stejně tak unikal pozornosti. O to více byl zanedbáván v České republice, která díky své historii formovala migrační politiky až v devadesátých letech minulého století. Přestože existují publikace o programech návratové migrace z České republiky vytvořené Ministerstvem vnitra nebo Evropskou migrační sítí, tyto publikace již nereflektují aktuální data, legislativu a popisují programy asistovaných dobrovolných návratů, jejichž fyzická realizace již byla ukončena. Žádná z publikací se navíc nezabývá pojmem návratové migrace jako takovým.

Tato diplomová práce si tedy klade za cíl především poskytnout komplexní pohled na problematiku návratové migrace v České republice. Postupně se zaměří na teoretické vymezení pojmu návratová migrace, jeho legislativní úpravu a současně i vliv politik Evropské unie. Důležitou částí práce je zaměření na programy asistovaných dobrovolných návratů, zejména těch realizovaných Mezinárodní organizací pro migraci v České republice. Práce bude ovšem zmiňovat i další organizace, které se tímto tématem zabývají a poskytují různé formy asistence. Výstupem pak bude jejich ucelený seznam.

Při tvorbě práce bylo využito několika metod. V první řadě se jedná o metodu kompilační a rešeršní, při nichž práce využívá informace z akademických článků a knih psaných převážně v anglickém jazyce. Ty byly vybrány zejména pro vymezení pojmu návratové migrace, avšak využity budou v rámci celé práce. Dále bude použita metoda analýzy a částečně i metoda evaluační, které budou základem pro práci s dalšími kapitolami a zdroji. Využity budou legislativní dokumenty České republiky a Evropské unie a publikace jak jednotlivých odborů Ministerstva vnitra, tak Evropské unie i Mezinárodní organizace pro migraci sloužící pro části práce, které se zabývají legislativou a statistikami relevantními i aktuálními pro návratovou migraci z České republiky. Pro aktuální informace a informace o jednotlivých organizacích budou využity převážně zdroje internetové, stejně tak pro sestavení souhrnné tabulky, která je přílohou této diplomové práce. V poslední části diplomové práce pak budou stěžejní publikace Mezinárodní organizace pro migraci, jelikož na ni bude soustředěna největší pozornost.

Pro dokončení přiložené tabulky tak, aby obsahovala opravdu relevantní a aktuální data bylo využito emailové komunikace přímo s organizacemi působícími v České republice

a poskytujícími pomoc cizincům. Osloveno bylo celkem 8 organizací, které byly vybrány na základě provedeného průzkumu organizací pracujících jakýmkoliv způsobem s cizinci. Osloveny pak byly ty organizace, u kterých bylo potřeba zjistit, zda v rámci práce s cizinci poskytují alespoň nějakou formu návratového poradenství, či nikoliv, dále byly osloveny organizace, které se dříve návratovou migrací zabývaly, ale v portfoliu služeb se informace nevyskytovala a pak organizace, na které bylo odkazováno v rámci webových stránek jiných organizací. Emailová komunikace byla vybrána zejména proto, že bylo jednodušší představení sebe sama a daného dotazu. Telefonický hovor by mohl daného člověka zdržovat od práce a emailovou formou si sám určí, kdy má čas nebo možnost odpovědět a zároveň si svou odpověď rozmyslet, případně ověřit. Email obsahoval představení studentky a důvod oslovení, tedy že informace jsou získávány pro psaní diplomové práce a vypracování tabulky organizací, které poskytují návratové poradenství. Organizace dále byly osloveny pro případné zjištění formy asistence a také bylo zjišťováno, jakých poboček se asistence týká, pokud je poskytována. Pouze dvě organizace byly osloveny dvakrát, protože od nich nebyla zpětná vazba, nicméně odpovědi byly obdrženy v průměru do 4 dnů. Další popis postupu se nachází přímo v podkapitole *4.3 Souhrn organizací v ČR* věnované této tabulce.

1 NÁVRATOVÁ MIGRACE

Pojem návratová migrace je relativně mladý. V literatuře se do 60. let 20. století vyskytuje jen velmi zřídka. Studium migrace totiž dlouhou dobu na migraci pohlíželo jako na jednosměrný proces s výchozím a koncovým bodem. Soustředilo se na jednotlivé faktory, které ovlivnily odchod migrantů ze země původu, na samotnou cestu, usazení a integraci v cílové zemi. Nicméně, již Ernst Georg Ravenstein ve své práci z 19. století zmiňuje migrační ‚protiproudy‘, bohužel ale nevyjasnil, zda byly tyto proudy návratové, nebo jestli se jednalo o jiné migranty pouze v opačném směru (Gmelch, 1980; King, 2000).

1.1 Definice návratové migrace

Protože se jedná o velmi komplexní pojem, nesetkáme se s jednotnou všeobecně přijímanou definicí. Většina autorů se však obecně shoduje na tom, že se jedná o proces, kdy se lidé vracejí zpět do země nebo místa původu po značném časovém období stráveném v jiné zemi nebo regionu, jak ji definuje Russell King (2000). Velmi podobnou definici ve své práci užívají například i Christian Dustmann a Yoram Weiss (2007): *„Návratová migrace popisuje situaci, kdy se migranti vracejí do země jejich původu z vlastního rozhodnutí, často po značném časovém období v zahraničí“*. Co je u této definice specifické, je rozhodnutí k návratu z vlastní vůle. Jak ale bude diskutováno později, otázka dobrovolnosti nemusí být vždy jednoznačná a netýká se všech typů návratové migrace. Také zde můžeme vidět využití termínu migranti, který poukazuje na to, že tito lidé už jednou migrovali (do hostitelské země) a nyní se jedná o zpětný proces, tedy, že návratu předcházela emigrace. Obdobně George Gmelch (1980) využívá termín ‚emigranti‘: *„...pohyb emigrantů zpět do jejich země původu pro přesídlení“*. V některých situacích však může být obtížné rozlišit migranty, kteří se vracejí natrvalo a ty, kteří se vracejí pouze na dovolenou nebo návštěvu (Gmelch, 1980). Ve všech kontextech můžeme vidět, že prvotní migrace do hostitelské země je pouze dočasná, nicméně návrat je většinou chápán trvale. Návratem ale nemusí dojít k uzavření migračního cyklu. Někdy se mohou navrátilci rozhodnout reemigrovat, nebo může být samotný návrat zakotven v procesu cirkulární migrace, jejímž typickým příkladem je sezónní migrace za prací.

Jak už napovídá první definice od Kinga (2000), návratová migrace nemusí být pouze mezinárodní, ale může probíhat i v rámci hranic jednoho státu. Tento případ se týká pracovní migrace, a především vnitřně vysídlených osob (IDPs). V tomto kontextu pak poskytuje užší definici Mezinárodní organizace pro migraci (IOM), která také blíže specifikuje, kterých osob se návratová migrace týká: „...*akt nebo proces návratu do výchozího bodu. Může to být v rámci územní hranice státu, jak je tomu v případě návratu vnitřně vysídlených osob (IDPs) a odzbrojených bojovníků, nebo mezi hostitelskou zemí (bud' tranzitní, nebo místa určení) a zemí původu, jak je tomu v případě migrujících pracovníků, uprchlíků, žadatelů o azyl, a kvalifikovaných státních příslušníků*“ (IOM, 2011).

Protože se tato diplomová práce bude zabývat problematikou návratů z České republiky, důležitým bodem je i to, jak návratovou migraci chápe Ministerstvo vnitra České republiky. Legální úprava tohoto pojmu však v naší legislativě chybí. Jak zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců, tak i zákon č. 325/1999 Sb., o azylu, hovoří o dobrovolných návratech, ale konkrétně ani jeden tento termín nedefinuje. Blíže se tímto pojmem i zákony bude práce zabývat níže. Nicméně, v rámci Evropské unie byla vydána tzv. návratová směrnice, která stanovuje normy a postupy společné pro všechny členské země při navracení neoprávněně pobývajících státních příslušníků třetích zemí. Ta definuje navracení takto: „...*proces navracení státního příslušníka třetí země, jako dobrovolné splnění povinnosti návratu nebo jako nucený návrat do země jeho původu, nebo do země tranzitu v souladu s dohodami o zpětném přebírání osob či jinými ujednáními uzavřenými na úrovni Společenství nebo dvoustranně, nebo do jiné třetí země, do níž se dotčený státní příslušník třetí země dobrovolně rozhodne vrátit a jež ho přijme*“ (Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/115/ES, 2008).

1.2 Motivy návratové migrace

Motivy pro návrat migrantů zpět do země původu jsou velmi rozmanité a rozhodnutí většinou ovlivňuje více faktorů nežli jen jeden. Motivy mohou být politické, ekonomické, či sociální (King, 2000). Jednoduše mohou být vysvětleny pomocí teorie push a pull faktorů od Evretta Lee (1966). Tato teorie ukazuje, jak je rozhodnutí migrovat ovlivňováno. Na jedné straně tedy stojí push faktory, které vedou k opuštění země původu. Většinou se může jednat o špatné ekonomické podmínky, nestabilní politickou situaci, následky

přírodních katastrof a mnoho dalších. Na straně druhé pak stojí pull faktory přitahující migranty do země nové, jako je bezpečnější prostředí, vidina lepší životní úrovně, dostatku práce, vzdělání pro děti a podobně. Samozřejmě se tyto faktory v průběhu času mění a konečné rozhodnutí člověka migrovat je ovlivněno kombinací obou skupin faktorů včetně faktoru lidského. Kromě toho se tato teorie zaměřuje i na migrační protiproudy, tedy na návrat. K těm dochází například potlačením pozitivních (pull) faktorů v místě destinace, přehodnocením obou faktorů, či tím, že si migranti uvědomí určité příležitosti v zemi původu (Lee, 1966). V případě návratu pak podle Gmelcha (1980) i Kinga (2000) převažují pull faktory.

Push a pull faktory můžeme pozorovat i v rámci jednotlivých motivů. U politických motivů můžeme u hostitelské země pozorovat například omezení práv migrantů (na změnu pracovního místa, sloučení rodiny), zatímco u země původu mohou být pull faktory politiky usnadňující návrat (jako jsou daňové výhody, či finanční podpora na bydlení) (King, 2000).

Co se týče ekonomických důvodů ovlivňujících návrat můžeme na straně země původu pozorovat například vyšší platy nebo ekonomický rozvoj, možnost investovat uspořené peníze do podnikání (pull faktory), na straně hostitelské země se jedná především o nepříznivé ekonomické podmínky jako je recese, propouštění ze zaměstnání (v důsledku recese, ale i z důvodu automatizace a mechanizace), nebo také nemožnost zaměstnání nalézt (push faktory) (Constant and Masey, 2002; King, 2000).

Přestože jsou ekonomické motivy velmi důležité, mnohem častěji jsou uváděny ty neekonomické. U sociálních motivů jako push faktory působí především rasismus, diskriminace nebo problémy s integrací migrantů, jako pull pak zejména pocit nostalgie, patriotismus, ale také důvody rodinné (silné rodinné a jiné sociální vazby v zemi původu, kdy se migrující vracejí starat se o své blízké nebo o rodinný podnik) (Gmelch, 1980; Toren, 1976).

Důvodů k návratu je opravdu velká spousta, další z nich jsou dále zmiňovány i v rámci typologií. Nicméně, rozhodnutí k návratu v těchto případech závisí především na rozhodnutí samotného migranta. Existují však i situace, kdy jsou migranti k návratu nuceni. To se týká například osob, kterým hrozí deportace či vyhoštění.

1.3 Typologie návratů a navrátilců

Na základě motivů vedoucím k návratu můžeme migranty navracející se domů rozdělit s využitím dvou migračních teorií, nové ekonomie pracovní migrace (*New Economics of Labour Migration - NELM*) a neoklasické ekonomie (*Neoclassical Economics - NE*), do dvou základních skupin: na úspěšné a neúspěšné migranty (*successes and failures*). Nová ekonomie pracovní migrace chápe navracející se migranty jako úspěšné, zatímco neoklasická ekonomie jako neúspěšné. Z hlediska NELM je prvotní migrace do hostitelské země pouze dočasná za účelem dosažení předem stanovených cílů, především pro akumulaci úspor nebo pro zasílání remitencí. Jakmile je těchto cílů dosaženo, migranti se navracejí domů, a proto je tedy návrat chápán jako úspěšný. Tito migranti jsou také nazýváni *target migrants* právě kvůli daným cílům, kterých chtějí dosáhnout. Naopak podle neoklasické ekonomie je prvotní migrace zamýšlená trvale kvůli vyšším mzdám v hostitelské zemi. Migranti pak očekávají zvýšení svých celoživotních úspor. Nicméně, jejich návrat je odůvodněn právě tím, že tato očekávání nejsou splněna, což vede k označení ‚neúspěšný‘ (Cassarino, 2004; Constant and Massey, 2002).

Velmi podobnou klasifikaci můžeme pozorovat u případové studie návratové migrace na Kapverdy, kde autor Jørgen Carling (2004) rozlišuje klasické navrátilce (*classic returnees*) a takzvané navrátilce s prázdnýma rukama (*empty-handed returnees*). Klasičtí navrátilci jsou v tomto případě chápáni jako ti úspěšní, kteří strávili svou dospělost v hostitelské zemi a zpět se vrací užít si své výdělky a penzi. U druhé skupiny, jak už napovídá název se tedy jedná o navrátilce neúspěšné, kteří se vrací buďto nuceně (například nemají potřebnou dokumentaci pro setrvání v hostitelské zemi) nebo dobrovolně (Carling, 2004).

V návaznosti na typologii podle NELM a NE je důležité zmínit typologii strukturálního přístupu, který zohledňuje i faktory v zemi původu, které jsou důležité pro určení úspěšného či neúspěšného návratu, tedy jaký vliv mohou navrátilci na zemi původu po návratu mít (Cassarino, 2004). Takovouto nejpoužívanější typologií je ta od Francesca Cerase (1974), která je založena na jeho výzkumu návratové migrace ze Spojených států amerických do Itálie:

- *Návrat neúspěchu* (return of failure): zahrnuje ty, kteří měli problémy s přizpůsobením a integrací do společnosti v hostitelské zemi. Zejména zpočátku migrant čelí mnoha změnám a překážkám (osobním, pracovním), což může vést

k hledání kontaktu s něčím, co je více povědomé a poskytne pocit sounáležitosti. Ti, kteří ale neuspějí, se pak vrací do země původu.

- *Návrat konzervatismu* (return of conservatism): týká se migrantů, kteří jsou i po nějaké době strávené v hostitelské zemi stále orientováni na zemi původu s úmyslem návratu. V hostitelské zemi tedy zůstávají, aby získali prostředky pro lepší život po návratu (v případě Italů vracějících se z USA bylo hlavním cílem koupit část půdy a stát se farmářem, což pomáhalo oživit tento sektor a přineslo zdroje do vesnic).
- *Návrat odchodu do důchodu* (return of retirement): ukazuje na migranty, kteří ukončili svůj pracovní život a do země původu se vrací s vidinou koupě domu, kde mohou strávit stáří. V tomto případě se jedná především o ty, kteří nemají žádné potomky nebo někoho blízkého, komu by mohli odkázat výsledky svého snažení. Obecně mají na společnost v zemi původu malý vliv, protože jim jde hlavně o klidné strávení svého důchodového věku.
- *Návrat inovací* (return of innovation): v tomto případě se jedná o migranty, kteří věří, že jsou jakýmsi nositeli změn díky jejich zkušenostem a prostředkům získaným v hostitelské zemi. Do země původu se vrací s vidinou většího uspokojení svých potřeb. Přesto jejich snahy nemusí být úspěšné vzhledem k tradičním strukturám a myšlení (Cerase, 1974).

Jiná, avšak také často užívaná typologie navrátilců, či návratové migrace je založena na tom, jak migranti svou prvotní migraci zamýšleli. King (2000) ve svém díle zmiňuje typologii navrženou Bovenkerkem (1974):

- *Navrátilci, kteří zamýšleli dočasnou migraci*: tato skupina zahrnuje jak migranty s předem stanoveným cílem, tedy target earners, ale také migranty, kteří sice počítají s návratem, ale nemají přesně rozmyšleno, kdy k návratu dojde.
- *Navrátilci, kteří zamýšleli dočasnou migraci a nevrátili se*: jednoduše se jedná o odkládání návratu až k němu nakonec nedojde.
- *Navrátilci, kteří zamýšleli trvalou migraci, ale vrátili se zpět*: k rozhodnutí vrátit se do země původu došlo vlivem externích faktorů nebo se projevil stesk po domově.
- *Navrátilci, kteří zamýšleli trvalou migraci a nevrátili se*.

Tato typologie byla i komentována a dále přepracována Gmelchem (1980), který navrhuje rozdělení migrantů do tří skupin, přičemž třetí kategorii (navrátilci, kteří zamýšleli trvalou migraci, ale vrátili se zpět) rozděluje na dvě samostatné skupiny:

- *Navrátilci, kteří zamýšleli dočasnou migraci:* v tomto případě se jedná především o target earners.
- *Navrátilci, kteří zamýšleli trvalou migraci, ale byli nuceni se vrátit:* návrat byl způsoben externími vlivy.
- *Navrátilci, kteří zamýšleli trvalou migraci, ale rozhodli se vrátit:* u této skupiny vidí Gmelch jako hlavní důvody stesk po domově nebo selhání přizpůsobit se.

Kategorizace podle úmyslu je však problematická, protože většina migrantů nemá předem stanovené definitivní plány a jejich rozhodnutí se může s časem změnit na základě různých zkušeností či faktorů (Gmelch, 1980).

Z časového hlediska lze návraty také rozdělit podle toho, jaká je jejich délka. V tomto smyslu rozlišujeme 4 typy. *Příležitostný návrat*, kdy jedná se o krátkodobé návštěvy země původu (například kvůli krátké dovolené, návštěvě příbuzných, rodinným akcím apod.). Druhým typem je *sezónní návrat*. V tomto případě je návrat ovlivněn charakterem práce v hostitelské zemi (například návrat v zimních měsících, kdy není možné pracovat na stavbách). Třetím je *dočasný návrat*, který nastává, když se migrant vrátí do země původu, ale jeho úmyslem je reemigrovat. Posledním typem je *trvalý návrat*, kdy se navrátilci znovu usadí v zemi původu nastálo (King, 2000).

1.4 Dobrovolná a nucená návratová migrace

Přestože typologie návratů již byla představena, nutné je také představit, jak je návratová migrace rozlišována na institucionální úrovni, tedy státem a organizacemi a jejich migračními politikami s programy. Samozřejmě, že se pohled na návratovou migraci jednotlivých států liší a každý může užívat rozličné nástroje a politiky pro realizaci nejen návratů, ale i programů asistovaných dobrovolných návratů. Obecně se ale v tomto smyslu návratová migrace dělí na dva základní typy: dobrovolnou a nucenou. Stejně jako neexistuje univerzálně přijímaná definice návratu, neexistuje ani jednotná definice pro typy návratové

migrace, proto se můžeme setkat s různým pojetím těchto pojmů. Nejčastěji se však setkáme s definicí od Mezinárodní organizace pro migraci.

Dobrovolný návrat je IOM definován takto: „*Asistovaný nebo nezávislý návrat do země původu, tranzitní země nebo jiné třetí země na základě svobodné vůle osob, které se navrací zpět*“ (IOM, 2011, s.105). V tomto kontextu se nezávislým návratem rozumí skutečně dobrovolný návrat bez využití pomoci hostitelského státu nebo organizace.

Podle Evropské komise (2018) migranti, kteří nevyužijí při návratu pomoc státu, jsou ti, kteří: nemají žádnou zákonnou povinnost se vrátit, jsou žadateli o pobyt (azyl nebo mezinárodní ochranu) a rozhodli se vrátit dříve, než bylo o jejich žádosti rozhodnuto, a ti s neregulérním pobytem, kteří nebyli zadrženi a rozhodli se vrátit.

Jak již definice IOM napovídá, dobrovolné návraty dále můžeme rozdělit na spontánní a asistované. Spontánní návrat spočívá v samostatném odchodu do země původu bez jakékoliv asistence státu či jiných subjektů. Asistovaný dobrovolný návrat (AVR) můžeme opět definovat podle IOM, která tyto programy realizuje celosvětově: „*Administrativní, logistická, finanční a reintegrační podpora neúspěšných žadatelů o mezinárodní ochranu, obětí obchodování s lidmi, uvízlých migrantů, kvalifikovaných občanů či jiných migrantů, kteří nemohou nebo nechtějí zůstat v zemi, kde se nacházejí, a dobrovolně se rozhodnou navrátit do země původu*“ (IOM, 2011, s.11). IOM kromě asistovaných dobrovolných návratů realizuje i asistované dobrovolné návraty a reintegraci (AVRR). Programy AVRR na rozdíl od programů AVR odpovídají na potřebu zajistit udržitelný návrat. Proto na programy AVR navazují s doplňkovou pomocí při reintegraci navrátilců v zemi původu a je v rámci nich poskytována asistence například formou rekvalifikačních kurzů a různých forem poradenství (Assisted Voluntary Return and Reintegration, 2020).

Nucený návrat pak IOM definuje jako: „*Povinný návrat jedince do země původu, tranzitní země nebo třetí země, a to na základě správního nebo soudního rozhodnutí*“ (IOM, 2011, s.40). V tomto případě se jedná o migranty, kteří nevyužijí program dobrovolného návratu a kdy jsou využity donucovací prostředky ze strany hostitelské země (Šafrová, 2010).

Evropská rada pro uprchlíky a exulanty (ECRE) navíc rozlišuje kromě dobrovolných a nucených návratů i návraty nařízené/povinné. Tento termín je využíván pro takové návraty,

kdy osoby již nemají právo v hostitelské zemi zůstat a namísto nelegálního pobytu nebo hrozby sankcí souhlasí s návratem do země původu. (ECRE, 2003)

Pro úplnost bych ráda doplnila i pojetí Ministerstva vnitra České republiky, které rozlišuje opět dva typy návratové migrace: dobrovolnou a nucenou. Legislativní úprava těchto pojmů sice chybí, nicméně vysvětlení těchto pojmů můžeme nalézt na webových stránkách daného ministerstva. Oba tyto pojmy můžeme vyložit velmi podobně jako u přechozích definic. V tomto případě je důležité zmínit zejména návrat nucený, který je popsán takto: „*Cizinci, kteří na území pobývají neoprávněně, nebo jim byl soudy uložen trest vyhoštění, jsou nuceni opustit území. Pokud nevyužijí možnosti zažádat o dobrovolný návrat, je nutno přistoupit k nucenému návratu.*“ (MVČR, 2019) Samozřejmě je preferován návrat dobrovolný, nicméně právě tento popis ukazuje, proč je vedena rozsáhlá debata ohledně otázky ‚dobrovolnosti‘ asistovaných návratů. Jasně z něj totiž vyplývá, že osoby, které musí opustit území hostitelské země, stojí před otázkou výběru jedné z možností a nuceným návratem je na ně vyvíjen tlak využít raději návratu dobrovolného, který skýtá svá pozitiva. Rozhodnutí je samozřejmě vždy na daném jedinci, který si dobrovolně může vybrat, nicméně tento návrat ve skutečnosti nemůžeme chápat jako dobrovolný a z vlastní vůle, ale spíše jako výběr menšího zla. Proto je z mého pohledu důležité rozlišovat i další typ návratové migrace, který vytvoří jednoznačnou hranici mezi dobrovolným a nuceným návratem.

Otázkou dobrovolnosti se zabývá mnoho autorů. Jako příklad bych uvedla Frances Webberovou, která se ve svém článku *How voluntary are voluntary returns?* (2011) zabývá postupy některých evropských států a zejména Velké Británie při realizaci a uplatňování programů asistovaných dobrovolných návratů a píše:

Virtually none of the schemes currently operating as ‘voluntary return programmes’ from Europe meet the criteria for voluntariness. Voluntary return is instead offered as a less painful alternative to continued destitution followed by (inevitable) compulsory return, and it is generally impossible for the returnee to make an informed choice about the country to which they are returning (Webber, 2011, s.103).

Toto tvrzení vychází z mnoha příkladů, které v práci uvádí (například deportace Romů z Francie v roce 2010, navrácení nezaměstnaných zahraničních pracovníků ze Španělska apod.). Podpořeno může být i studií Kosea a Kuschminderové (2015), kde velmi často uváděnou motivací respondentů bylo, že cítí, že nemají jinou možnost než návrat. Webberová nekritizuje pouze dobrovolnost programů, ale také neschopnost zajistit

udržitelnost návratů či bezpečnost navrátilců (Webber, 2011). Podobně je pak kritizován i případ Belgie ze strany Lietaertové, Broekaerta a Derluynové (2016), kteří popisují, jakým způsobem se v průběhu let v Belgii měnil obsah, cílová skupina a institucionální postavení programů asistovaných dobrovolných návratů. Článek pak ukazuje, jak se postupně tyto programy změnil z pomoci či umožnění návratu těm, kteří se opravdu vrátit chtějí, na programy, které cílí na osoby, jež nemají nárok na pobyt v dané zemi (Lietaert et. al., 2016). Tyto příklady ukazují, proč mnoho autorů volá po vhodnějším pojmenování těchto programů.

1.5 Reintegrace

Přestože se může zdát, že návratem do země původu je proces ukončen, ať už se jedná o úspěšné nebo neúspěšné migranty, ve skutečnosti jsou navrátilci vystaveni novým problémům i příležitostem. V první řadě dochází k procesu reintegrace, na kterou můžeme podle Gmelcha (1980) pohlížet dvěma způsoby. Prvním způsobem je zjistit, jak jsou uspokojena objektivní kritéria. Ta představují nalezení práce, bydlení, participaci v komunitě a jiné. Druhý přístup se pak zaměřuje na samotného navrátilce a jeho vnímání přizpůsobení a míru uspokojení vlastních potřeb. Právě osobní rovina je často to, co činí lidem problémy. I když dochází k návratu domů za rodinou a přáteli, do místa, které člověk zná, rychleji a jednodušeji se dokáží opět přizpůsobit většinou ti migranti, kteří se vracejí po kratší době strávené v zahraničí a ti, kteří mají silnější vazby na domov. V některých případech může dojít ke zpětnému kulturnímu šoku a někteří se dokonce rozhodnou reemigrovat. Mnozí migranti často čelí po návratu zklamání, protože si neuvědomují, kolik se toho za dobu jejich nepřítomnosti změnilo a stále žijí v jakési pozitivní nostalgii. Zejména migranti vracející se z industriálních a více rozvinutých zemí do oblastí venkovských mohou vnímat, že ne vše jde tak rychle jak byli dříve zvyklí (například co se týče nespolehlivosti a nedostatku služeb). V oblasti osobních vztahů může dojít k narušení dřívějších přátelství, nebo navrátilci bývají komunitou vnímáni jako ti bohatší, čehož je poté využíváno (například se očekávají vyšší platby za služby). Ani z hlediska ekonomických podmínek nebývají představy naplněny. Navrátilci zjišťují, že práce není mnoho a platy nejsou tak vysoké, a proto se pak vracejí k práci, kterou měli před emigrací. Problémem ale je, že po návratu

získávají lepší sociální status a nálepkou toho ‚bohatšího‘ a návrat k práci, které utekli může znamenat ztrátu prestiže (Gmelch, 1980; King, 2000; Pírva a Axinte, 2012).

Překážek reintegrace je samozřejmě velká spousta a země i organizace, které podporují asistované dobrovolné návraty jsou si problémů, kterým navrátilci po návratu čelí, vědomi. Proto je součástí těchto programů i pomoc s reintegrací, čemuž se bude v rámci této práce věnovat poslední kapitola.

Migranti, kteří se vrátili domů mohou mít v zemi původu i pozitivní vliv na rozvoj. Nicméně je ale nutné podotknout, že tento vliv je spíše selektivní a mnohé studie ukazují, že často bývá minimální, a to i na lokální úrovni. Bývá předpokládáno, že návratová migrace přináší nový sociální pořádek díky snižování nerovností. Naopak návraty spíše přispívají k jejich prohlubování, protože rodiny migrantů na tom bývají ekonomicky lépe než rodiny těch, kteří nikdy nemigrovali. Mnozí migranti se už při pobytu v zahraničí snaží svým rodinám v zemi původu vypomáhat formou remitencí, čímž mohou zlepšovat jejich životní standard (Wahba, 2014; Wiest, 1978). V tomto případě jsou ale podporovány pouze konkrétní rodiny, nikoliv vesnice nebo region jako celek. S návratem pak zejména ti, kteří v hostitelské zemi pobývali déle, přinášejí své úspory, které bývají nejčastěji investovány do stavby domů. Ty bývají většinou okázalé, plné nového vybavení a obecně platí, že čím více úspor navrátilci mají, tím je dům honosnější. Tímto přístupem si pak zvyšují svůj společenský status, což umožňuje lepší přístup ke zdrojům v daném místě. Stavba domu pak poskytuje práci místním lidem, ovšem ta je pouze dočasná. Navíc, se stavbou nových domů, je nutné stavět i potřebnou infrastrukturu (jako jsou cesty, vodovody atd.), na kterou musí vynaložit peníze místní autority, které by tyto peníze mohly využít na jiné, potřebnější aktivity. Další položkou, do které bývají úspory investovány, je konzumerismus. Bohužel ale tímto způsobem není moc napomáháno místní ekonomice, vzhledem k tomu, že spousta věcí je dovezena buďto z větších měst nebo ze zahraničí. Navrátilci také často investují do založení menších podniků (kavárny, bary, obchody, turismus), což podporuje místní ekonomiku, může opět poskytnout pracovní místa, na druhou stranu v menších komunitách se jen těžko užíví více stejných podniků (Wahba, 2014; Wiley 2012).

Mimo finance mohou přinášet i nové zkušenosti a znalosti získané svým pobytem v zahraničí, které jsou předávány jejich okolí. Ovšem i zkušenosti a znalosti jsou limitovány. V této souvislosti záleží, jakou práci navrátilci vykonávají v hostitelské zemi a zda je pak

možné se uplatnit ve stejném oboru i v zemi původu. Větší vliv pak budou mít především profesionálové v oboru nebo výše vzdělání, kteří ale obecně v zemi původu mají větší možnosti ve městech. Jak bylo popsáno výše v rámci typologie návratů podle Ceraseho (1974), nejdynamičtější skupinou, která může přinést změny a modernizaci, jsou navrátilci ‚inovátoři‘, kteří však čelí dříve zmíněným problémům a následnému zklamání, pokud se jim změny nepodaří prosadit. Naopak ti, kteří se vracejí po krátké době nebo až v důchodovém věku, moc rozvoji nepomohou. V neposlední řadě můžou úspěšní migranti být vzorem pro jiné lidi (přátele, známé, rodinné příslušníky) a přímo nebo nepřímo podpořit i jejich migraci, zatímco neúspěšní bývají spíše odstrašujícím příkladem (Gmelch, 1980; King, 2000; Pîrvu a Axinte, 2012).

2 NÁVRATOVÁ POLITIKA ČESKÉ REPUBLIKY

Návratová politika je stejně jako celkový pojem návratové migrace relativně mladá, a i dnes stále probíhají politické debaty ohledně postupů a tvorby jednotlivých návratových politik v mnoha zemích světa. Není tedy divu, že právní úprava návratů vznikala až v současném století. Poprvé se tak můžeme v české legislativě s pojmem dobrovolný návrat od roku 2002, kdy došlo ke změně zákona o azylu.

Hlavním cílem České republiky je samozřejmě preferovat co nejvíce možnost návratu dobrovolného. Vzhledem k zaměření diplomové práce se také já budu zabývat především legislativním vymezením tohoto pojmu.

2.1 Návratová migrace v současné české legislativě

V současné době jsou v české legislativě dva základní dokumenty, které obsahují právní úpravu návratové migrace. Jedná se o zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky (dále jen „zákon o pobytu cizinců“), a zákon č. 325/1999 Sb., o azylu (dále jen „zákon o azylu“). Orgánem, který je celkově za oblast migrace zodpovědný v České republice je Ministerstvo vnitra. V souvislosti s níže zmíněnými zákony za oblast dobrovolných návratů v rámci Ministerstva vnitra zodpovídají dvě složky: Odbor azylové a migrační politiky řídicí se zejména zákonem o pobytu cizinců a dále také Správa uprchlických zařízení řídicí se zákonem o azylu (MVČR, 2019).

Jak již bylo zmíněno dříve, ani jeden z těchto dvou zákonů neobsahuje přesnou definici pojmu dobrovolný návrat. Přestože zákon o azylu obsahuje paragraf nazvaný *Dobrovolný návrat* (§ 54a), tento paragraf ve skutečnosti jen upravuje situace, kdy Ministerstvo vnitra ČR nese náklady s dobrovolným návratem spojené, a to u žadatelů o mezinárodní ochranu¹. U žadatelů o mezinárodní ochranu se také můžeme setkat s pojmem repatriace² namísto návratové migrace. Z paragrafu alespoň můžeme zjistit, kdo má na financování dobrovolného návratu nárok. Konkrétně se jedná o tyto osoby:

¹ „Osoba, která se nachází mimo svou vlast a má oprávněné obavy před pronásledováním z důvodů rasových, náboženských, národnostních nebo z důvodů příslušnosti k určitým společenským vrstvám nebo i zastávání určitých politických názorů, je neschopna přijmout, nebo vzhledem ke shora uvedeným obavám, odmítá ochranu své vlasti“ (OSN, 1951).

² „Osobní právo válečného zajatce, civilního zajatce, uprchlíka nebo civilisty na návrat do své země státní příslušnosti za zvláštních podmínek stanovených v různých mezinárodních nástrojích“ (IOM, 2019).

- „...žadatel o udělení mezinárodní ochrany, který neposkytl údaje k podané žádosti o udělení mezinárodní ochrany, ačkoliv k tomu byl ministerstvem vyzván, na základě jeho písemné žádosti podané do 15 dnů ode dne, který byl uveden ve výzvě k poskytnutí údajů k podané žádosti o udělení mezinárodní ochrany, nebo
- cizinec nebo žadatel o udělení mezinárodní ochrany na základě jeho písemné žádosti podané do 15 dnů od zániku mezinárodní ochrany nebo ode dne nabytí právní moci rozhodnutí ministerstva ve věci mezinárodní ochrany nebo rozhodnutí soudu o žalobě proti rozhodnutí ministerstva ve věci mezinárodní ochrany nebo o kasační stížnosti...“ (Zákon č.325/1999 Sb., §54a).

Jak jsem již zmínila výše, dobrovolné návraty na základě tohoto zákona realizuje Správa uprchlických zařízení Ministerstva vnitra, jejíž hlavní činnost je popsána v kapitole páté této diplomové práce. Co je potřeba zmínit je skutečnost, že SUZ na svých webových stránkách kromě popisu průběhu dobrovolných návratů odkazuje na další webové stránky zaměřeny přímo na dobrovolný návrat: <http://www.dobrovolnynavrat.cz/> (SUZ MV, 2017). Tyto stránky obsahují nejdůležitější informace týkající se postupu a průběhu dobrovolných návratů. Problémem však může být, že tyto stránky nejsou již aktualizovány, stále se odkazují na zákon o azylu, bohužel ale popis možných žadatelů nekoresponduje s novějšími verzemi daného zákona. Žadatelé jsou tak osoby definované zněním zákona o azylu z roku 2007³ (Dobrovolný návrat, 2011; Zákon č.325/1999 Sb.). Důvodem může být to, že stránky byly vytvořeny především pro propagaci jednorázových projektů dobrovolných návratů, které byly spolufinancovány Evropskou unií. I přesto ale obsahují spoustu důležitých informací a také kontaktů.

Zákon o pobytu cizinců potom dobrovolnému návratu věnuje paragraf §123a, tentokrát už nazvaný *Úhrada nákladů spojených s dobrovolným návratem*. V tomto případě se jedná o nelegálně pobývajících cizince zajištěné, s rozhodnutím o správním či trestním vyhoštění nebo o povinnosti opustit území České republiky či členských států Evropské unie. Dále se vztahuje na cizince, kteří nemají oprávnění k pobytu či povolení k dlouhodobému

³ V této verzi se jednalo o: „a. cizince, který nepodal žádost o udělení mezinárodní ochrany ve lhůtě podle § 10 zákona, na základě jeho písemné žádosti podané v průběhu této lhůty, b. žadatele o udělení mezinárodní ochrany na základě jeho písemné žádosti, nebo c. cizince na základě jeho písemné žádosti podané po dobu běhu lhůty k podání žaloby proti rozhodnutí ministerstva podle § 32 odst. 1 nebo 2, do 7 dnů po nabytí právní moci rozhodnutí o žalobě proti rozhodnutí ministerstva podle zvláštního právního předpisu, po dobu běhu lhůty k podání kasační stížnosti, v průběhu řízení o kasační stížnosti nebo do 24 hodin po nabytí právní moci rozhodnutí o kasační stížnosti do země původu nebo do bezpečné třetí země“ (Zákon č.325/1999 Sb.).

nebo trvalému pobytu (buďto zamítnutím žádosti, vypršením, zrušením). Cizinec je však povinen uhradit polovinu přepravních nákladů. Kromě toho je také nutné poznamenat, že právě tady dochází ke střetu již řešené dobrovolnosti a nedobrovolnosti návratu. Dle zákona o pobytu cizinců sice cizinci mohou využít dobrovolný návrat, nicméně tento návrat je jim nařízen v rámci správního vyhoštění⁴. Cizinci tak mají dvě možnosti. První je využití dobrovolného návratu (dobrovolně se navrátí na základě nařízení), které nese výhodu finanční a administrativní asistence při samotném návratu a navíc, pokud cizinec přistoupí na dobrovolný návrat, orgány v zemi, do níž se vrací, nejsou informovány o jeho porušení zákona. Pokud by se však rozhodl dobrovolného návratu nevyužít, dochází k nucenému návratu, který s sebou nese fyzické vyhoštění za přítomnosti Policie ČR nebo jiný státních orgánů a uvědomění orgánů v zemi, do které se vrací. Tento návrat může pro navrátilce znamenat i další problémy právě v zemi návratu (Zákon 326/1999 Sb.; MVČR, 2019).

Přestože oba dva základní dokumenty definují, kdo a za jakých podmínek má právo na financování dobrovolného návratu ze strany českého státu, není dáno, že o dobrovolný návrat nemůže požádat i jiný migrant, který do těchto kategorií nespadá. Právo na dobrovolný návrat mají všichni migranti.

Dalším důležitým dokumentem, který umožňuje příslušníkům třetích zemí dobrovolný návrat, je Smlouva o spolupráci mezi Českou republikou a Mezinárodní organizací pro migraci, jíž je Česká republika členem již od roku 1995. IOM je stěžejním partnerem Ministerstva vnitra při realizaci programů asistovaných dobrovolných návratů. Tato smlouva má účinnost od 1. 11. 1998 a určuje základní pravomoci IOM (Sdělení č. 308/1998 Sb., 1998). Více o IOM a její oblasti působení je pojednáváno v kapitole páté.

Dále Vláda České republiky vydala dvě usnesení, kterými schválila dva dočasné programy dobrovolných návratů. Konkrétně se jedná o usnesení vlády ČR ze dne 4. května 2009 č. 587 o projektu Dobrovolné návraty nelegálně pobývajících cizinců a usnesení vlády ČR ze dne 4. května 2009 č. 588 o projektu Dobrovolné návraty – II. fáze. Jiným usnesením (usnesení vlády ČR ze dne 29. července 2015 č. 621) pak byla přijata Strategie migrační

⁴ „Správním vyhoštěním se rozumí ukončení pobytu cizince na území, které je spojeno se stanovením doby k vycestování z území členských států Evropské unie a doby, po kterou nelze umožnit cizinci vstup na území členských států Evropské unie. Doby, po kterou nelze umožnit cizinci vstup na území členských států Evropské unie, stanoví policie v rozhodnutí o správním vyhoštění cizince“ (Zákon 326/1999 Sb., §118).

politiky, která určuje nejen dlouhodobé cíle a zásady fungování migrační politiky České republiky.

Mimo legislativní rámec pod Ministerstvem vnitra, a především Odbor azylové a migrační politiky (OAMP) vznikají i další důležité dokumenty, které usnadňují předávání informací mezi jednotlivými resorty, poskytují přehled o tom, jak jsou Strategie migrační politiky a její zásady naplňovány, přinášejí aktuální informace o migraci v ČR, nebo dokumenty či publikace určeny přímo pro cílové skupiny. OAMP například od roku 2000 pravidelně vydává Zprávu o situaci v oblasti migrace na území České republiky (OAMP, 2019).

Nutné je také zmínit, že jednotlivé orgány České republiky při svém výkonu musí respektovat lidská práva na základě mezinárodních úmluv, jichž je Česká republika signatářem. Kromě Listiny základních práv a svobod České republiky došlo v roce 1991 k přijetí Úmluvy o právním postavení uprchlíků z 1951 a Protokolu týkajícího se právního postavení uprchlíků z roku 1967. Důležitým dokumentem z hlediska práv dítěte je pro navrácení také Úmluva OSN o právech dítěte. Na evropské úrovni je pak hlavním dokumentem Listina základních práv Evropské unie a Úmluva Rady Evropy proti obchodování s lidmi.

2.2 Návratová migrace v současné evropské legislativě

Jakožto členský stát Evropské unie, Česká republika přijala i společné předpisy, které mají vliv na jednotlivá národní opatření tak, aby byly politiky a postupy v rámci dobrovolných i nucených návratů sjednocené pro všechny členské státy.

Nejdůležitějším dokumentem pro tuto práci je přijetí Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/115/ES ze dne 16. prosince 2008 o společných normách a postupech v členských státech při navrácení neoprávněně pobývajících státních příslušníků třetích zemí (dále jen „návratová směrnice“). Tato směrnice se, jak již bylo řečeno, snaží o harmonizaci jednotlivých politik a postupů tak, aby byla zajištěna účinná návratová politika. Pro jednodušší spolupráci zemí směrnice zdůrazňuje nutnost readmisních dohod. Komplexně se tedy zaměřuje jak na návraty nucené, tak i na návraty dobrovolné, které jsou preferovanou volbou. Kromě toho řeší i otázku lidských práv a práv zranitelných skupin.

Už v preambuli směrnice můžeme vidět značný důraz na navrácení osob humánním a důstojným způsobem, dodržování mezinárodních úmluv, případně princip nenavrácení⁵. Jak již název směrnice napovídá, hlavní cílovou skupinou jsou státní příslušníci třetích zemí, kteří neoprávněně pobývají na území členského státu, u kterých je pak rozhodnutí o navrácení dáno správním nebo soudním rozhodnutím. Dobrovolným opuštěním zemí v kontextu dané směrnice se tedy míní sice dobrovolný návrat, ten je ovšem povinný. Naopak se nevztahuje na žadatele o mezinárodní ochranu, u kterých ještě nedošlo k zamítnutí nebo negativnímu rozhodnutí ve věci jejich žádosti. Směrnice dále ustanovuje, že státy musí dostatečně zohlednit zájmy zranitelných skupin. Především se jedná o nejvlastnější zájem dítěte na základě Úmluvy OSN o právech dítěte z roku 1989. Kromě toho by měly státy zohlednit i zdravotní stav dané osoby a rodinný život. Současně, pokud dochází k navrácení nebo vyhoštění nezletilých bez doprovodu je nutná pomoc vhodných subjektů a také navrácení nezletilého členu rodiny či jiné odpovědné osobě. Co se dobrovolného návratu týče, směrnice především stanovuje lhůtu pro dobrovolné opuštění území od 7 do 30 dní, nicméně tuto lhůtu lze v určitých případech prodloužit (zejména v případech rodinných vazeb) nebo naopak zkrátit (pokud osoba představuje hrozbu pro veřejný pořádek nebo bezpečnost), ovšem záleží vždy na konkrétní situaci. V rámci uložené doby na dobrovolné opuštění území také státy, pokud mají podezření o skrývání, mohou dané osobě uložit povinnost hlásit se pravidelně orgánům, odevzdat doklad a jiné (Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/115/ES, 2008).

Nucený návrat pak není směrnicí přímo definován. Lze tedy předpokládat, že se jedná o případy, kdy je daná osoba navracena nezávisle na jeho vůli, přičemž nejvíce budou členské státy využívat vyhoštění („...*fyzické dopravení osoby mimo území dotyčného členského státu*“), které už směrnice více specifikuje v článku 8. Kromě jiného tento článek upozorňuje na nutnost dodržovat základní lidská práva a respektovat důstojnost člověka v situaci, kdy je nutno využít donucovací prostředky. Dle článku 8 mají jednotlivé státy zavést „*účinný systém pro sledování nuceného navrácení*“. Na tomto základě bylo v České republice sledování přiděleno veřejnému ochránci práv, nicméně bylo rozšířeno na všechny případy vyhoštění včetně readmisních dohod a předávání ve smyslu Dublinského nařízení. Kancelář veřejného ochránce práv tak získala oprávnění k šetření realizace vyhoštění

⁵ Neboli non-refoulement: „*Zásada mezinárodního uprchlického práva, která státům zakazuje navracet uprchlíky jakýmkoliv způsobem do země nebo na území, kde může být ohrožen jejich život či svoboda.*“ (IOM, 2019)

a Policie České republiky ji musí vždy dopředu informovat o každém výkonu, který s tímto souvisí (správní a trestní vyhoštění, průvoz a předání cizince). V souvislosti s nuceným navrácením návratová směrnice zmiňuje dokument Dvacet pokynů pro nucené navrácení, který byl přijat Výborem ministrů Rady Evropy jako jakýsi manuál členským státům pro realizaci nuceného navrácení (Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/115/ES, 2008).

V souvislosti s přijetím návratové směrnice byl roku 2011 do zákona o pobytu cizinců vložen §50a, kterým se vedle institutu správního vyhoštění zavádí i nový institut rozhodnutí o povinnosti opustit území, které vydává Policie ČR, a který se stává prvním úkonem v řízení. Předchází tedy správnímu vyhoštění. Konkrétně se vydává cizinci, který má opustit území České republiky, pokud zde vstoupil nebo pobývá neoprávněně, nicméně má oprávnění k pobytu v jiném členském státě Evropské unie, nebo má být předán dle smlouvy s jiným členským státem EU či dle dublinského systému. Povinnost opustit území celé Evropské unie má pak cizinec, který nemá oprávnění pobytu v žádném členském státě a také ten, který nevyužil dobrovolný návrat dle zákona o azylu. Opustit území pak cizinec musí v rozmezí 7-60 dní (Zákon 326/1999 Sb.).

Mimo návratovou směrnici byly přijaty další směrnice a rozhodnutí, které jsou s touto směrnici provázány. Tím je například Směrnice Rady 2003/110/ES o pomoci při tranzitu za účelem vyhoštění leteckou cestou (umožňuje požádat jiný stát, který je členem Evropské unie, o přímé letecké spojení do cílové země) nebo Rozhodnutí Evropského parlamentu a Rady 573/2004/ES o organizaci společných letů za účelem vyhoštění státních příslušníků třetích zemí, na které se vztahuje individuální příkaz k vyhoštění. Návratová směrnice dále zmiňuje i tzv. Schengenský hraniční kodex z roku 2006, jehož směrnici zmiňovaná úprava již není platná. V současnosti je ale platná jiná verze: Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/399 ze dne 9. března 2016, kterým se stanoví kodex Unie o pravidlech upravujících přeshraniční pohyb osob (EUR-Lex, 2020).

Kromě již zmíněných legislativních úprav jsou pro realizaci nucených návratů důležité tzv. readmisní smlouvy. Hlavním důvodem sjednávání těchto dohod je předání občanů daného státu, kteří na území druhého státu vstoupili nebo v něm pobývají neoprávněně, do země jejich původu či do země jiné, ve které mohou pobývat legálně. V návaznosti na návratovou směrnici jsou tyto dohody přímo doporučovány. Směrnice navíc umožňuje upustit od vydání rozhodnutí o navrácení právě pokud je osoba převzata jiným

členským státem na základě těchto dohod. Kromě vlastních bilaterálních dohod, je Česká republika zavázána také dodržovat smlouvy sjednané Evropskou unií, jichž je v platnosti 17. Samotná Česká republika má sjednáno 16 readmisních smluv⁶. V roce 2019 byla navíc podepsána Dohoda mezi vládou České republiky a vládou Mongolska o zpětném přebírání osob s neoprávněným pobytem (Detail historie tisku, 2019). Tato smlouva však ještě nebyla ratifikována, a proto není možné ji počítat (Sněmovní tisk 533, 2020). Protože cizinci bývají zajištěni za účelem jejich předání, při zajištění se Česká republika řídí především § 129 zákona o pobytu cizinců, případně pak § 27 zákona o policii.

V souvislosti s nuceným návratem je nutné zmínit i Dublinské nařízení, které funguje jako ‚one chance only‘ princip. Dublinský systém spočívá v tom, že cizinec, který vstupuje do Evropské unie, má právo na posouzení jeho žádosti o mezinárodní ochranu jen v jednom členském státě. Tímto se předejde podání žádosti ve více zemích EU, kdy žádost neposuzuje členských zemí více nebo naopak žádný, tedy připadá vždy právě na jednu zemi, která je určena tímto nařízením. Procesem předání cizince do správné země se zabývá tzv. dublinské středisko, kterým v České republice je Odbor azylové a migrační politiky MVČR. Na základě dublinského nařízení se pak budou orgány České republiky při zajištění řídit především zákonem o azylu (jelikož se jedná o žadatele o mezinárodní ochranu) (MVČR, 2019).

⁶ Jedná se o: Rakousko, Polsko, Německo, Slovensko, Rumunsko, Maďarsko, Kanada, Chorvatsko, Bulharsko, Slovinsko, Moldávie, Vietnam, Švýcarsko, Arménie, Kazachstán, Kosovo

3 STATISTIKY NÁVRATOVÉ MIGRACE Z ČESKÉ REPUBLIKY

Vzhledem k dělení přechozí kapitoly bude tato kapitola uspořádána tak, aby na předešlou navazovala. Dobrovolné i nucené návraty tedy budou rozděleny na základě toho, kdo návraty realizuje a na základě jakého zákona. Pro sestavení této kapitoly byly využity především výroční zprávy Správy uprchlických zařízení Ministerstva vnitra, Odboru azylové a migrační politiky, Ředitelství služby cizinecké policie (ŘSCP), Evropské migrační sítě (EMN) a Mezinárodní organizace pro migraci, ve kterých jsou údaje dostupné. Bohužel však není možné širší dělení dle věku, národnosti a dalších, data ukazují pouze počty a státní příslušnosti, případně SUZ poskytuje i údaje, zda se jedná o muže, ženu či dítě. Nicméně pro obecný přehled i tato poskytnutá data stačí.

Statistiky jsou předkládány za jednotlivé roky pro období mezi lety 2014-2018, což je poslední pětileté období, pro které jsou v době psaní této práce dostupná aktuální data. Kapitola je tedy členěna dle jednotlivých let a na konci poskytuje celkové shrnutí/zhodnocení. Protože mnoho, ne-li většina dobrovolných návratů je realizována na základě vydání rozhodnutí o správním vyhoštění případně na základě rozhodnutí o uložení povinnosti opustit území, v úvodu každého roku jsou uvedeny údaje o těchto rozhodnutích. Nutné je zmínit, že ve statistikách lze vidět obrovský rozdíl mezi počtem vydaných správních vyhoštění a jejich realizací. Důvodem je především to, že u cizinců, kteří obdrží rozhodnutí o správním vyhoštění nebo rozhodnutí o povinnosti opustit území, je očekáváno zejména samostatné vycestování z České republiky, což není statistikami zachyceno. Sledovány jsou tedy jen případy, kdy dojde k zajištění cizinců (ze zákonných důvodů) nebo pokud tito cizinci zažádají o asistovaný dobrovolný návrat (MVČR, 2015).

Dále jsou pak uváděna data dobrovolných návratů, která jsou rozdělena dle vykonavatele a zákona, na jehož základě jsou tyto návraty realizovány. Podle zákona o azylu je hlavním realizátorem SUZ, jedná se tedy především o repatriace žadatelů o mezinárodní ochranu, přičemž jsou realizovány i ve spolupráci s IOM a případně s Českým červeným křížem. Dle zákona o pobytu cizinců poté realizuje OAMP, případně i ŘSCP nejčastěji ve spolupráci s IOM. IOM pak vydává i vlastní každoroční zprávy, a tedy i statistiky dobrovolných návratů, kterými jsou statistiky Ministerstva vnitra doplněny (EMN, 2015).

Z hlediska nucených návratů budou předložena především data realizovaných návratů na základě readmisních smluv, které jsou chápány jako jeden z nejvíce efektivních nástrojů nuceného navracení, a protože se předchozí kapitola okrajově zabývala i dublinským nařízením, jsou tedy také okrajově uvedena data realizovaných transferů dle dublinského systému. Jak předávání osob dle readmisních smluv, tak i dublinské transfery jsou v této práci sledovány pouze směrem z České republiky do jiných zemí, nejsou tedy předkládána data převzatých osob Českou republikou.

V rámci úvodu této kapitoly bych ráda uvedla celosvětově počínání IOM, jakožto největší mezinárodní organizace zajišťující dobrovolné návraty. Za období mezi lety 2014-2018 IOM celkově po celém světě zrealizovala dobrovolné návraty pro 347 221 migrantů. Nejvíce asistencí se podařilo zrealizovat v roce 2016, kdy dosáhly 98 403 migrantů ze 110 zemí pobytu. V roce 2018 pak bylo zrealizováno 63 316 dobrovolných návratů ze 128 zemí světa do zemí původu (IOM, 2019).

3.1 Statistiky za jednotlivé roky v období mezi lety 2014-2018

3.1.1 Rok 2014

V roce 2014 bylo vydáno 2 149 cizincům pravomocné rozhodnutí o správním vyhoštění, z čehož fakticky bylo realizováno u 175 cizinců. Nejvíce zastoupeni byli státní příslušníci Ukrajiny (53), Vietnamu (33) a Mongolska (15). Rozhodnutí o povinnosti opustit území pak bylo vydáno dle zákona o pobytu cizinců 329 cizincům (MVČR, 2015).

Správa uprchlických zařízení Ministerstva vnitra v tomto roce zaznamenala 49 žádostí o dobrovolný návrat, z nichž zrealizovala celkem 36 dobrovolných návratů. Zbylých 13 nebylo realizováno z rozličných důvodů (například se jednalo o zmaření ze strany cizince, jenž měl dobrovolný návrat podstoupit, zamítnutí žádosti o dobrovolný návrat nebo také o samostatný odjezd cizince z ČR). Co se týče cílových zemí návratu, nejvíce bylo zastoupeno Srbsko (10), dále Ukrajina (7), Arménie (3), Gruzie (3), Turecko (3), Bělorusko (2), Srí Lanka (2), Uzbekistán (2), Kuba (1), Rusko (1), Sýrie (1), Vietnam (1) (SUZ, 2015).

Další dobrovolné návraty realizovala IOM na základě dlouhodobé spolupráce s Ministerstvem vnitra. Těchto dobrovolných návratů bylo v roce 2014 zrealizováno celkem 169. V tomto případě byla nejčastěji zastoupena Ukrajina s 30 osobami, Rumunsko s 27,

Vietnam s 27, Mongolsko s 18, Uzbekistán s 11, Rusko s 9. V menším počtu se dále jednalo o Kosovo, Moldavsko, Srbsko a další (EMN, 2015; MVČR, 2015). Samotná IOM pak vykazuje dobrovolných návratů více, konkrétně 173. Rozdíl je samozřejmě dán tím, že IOM dobrovolné návraty může realizovat i samostatně, nezávisle na Ministerstvu vnitra (IOM, 2015).

Z hlediska readmisních dohod byly s nesusousedními státy v roce 2014 využity dvě. Do Vietnamské socialistické republiky bylo readmitováno 35 státních příslušníků a do Ruské federace 2 osoby, kterým v České republice uložily soudy trest vyhoštění. Do sousedních států (Rakouska, Slovenska, Německa a Polska) pak bylo českou stranou readmitováno 144 osob. Většinu z těchto cizinců pak tvořily státní příslušníci ze Sýrie (35), Kosova (19), Tuniska (14) a Afghánistánu (14) (MVČR, 2015).

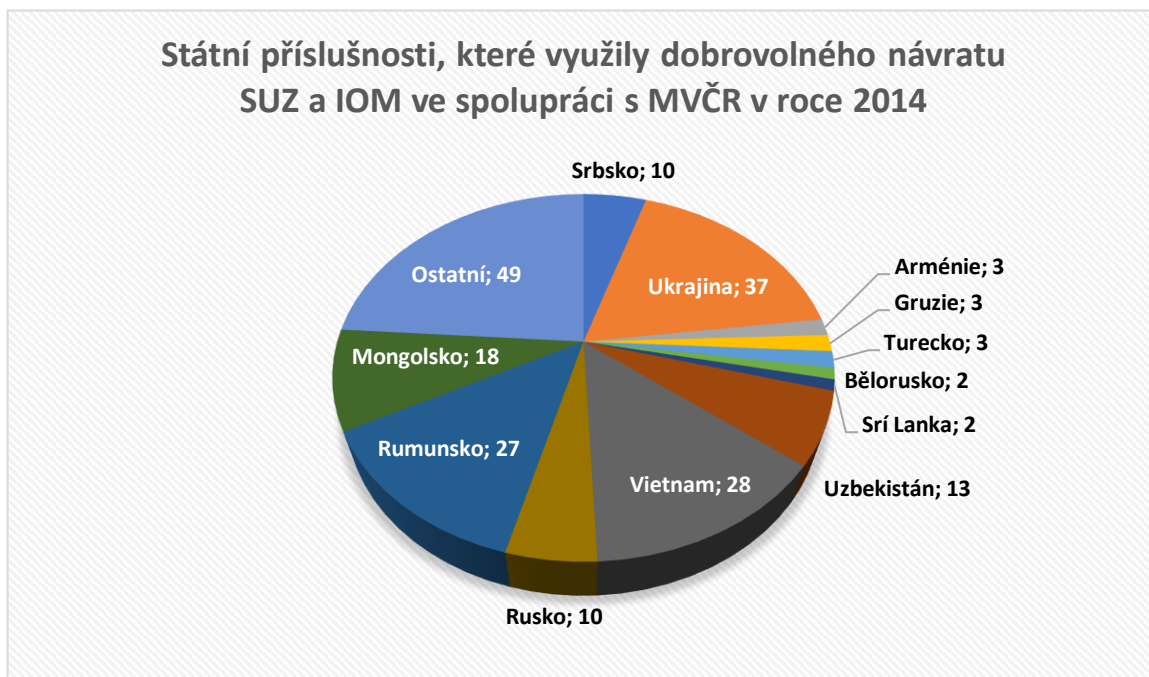
V rámci dublinského nařízení pak bylo z odeslaných 330 žádostí zrealizováno 117 transferů. Nejvíce osob bylo předáno do Maďarska (61), dále do Polska (18) a Rakouska (12) (MVČR, 2015).

Tabulka 1 Souhrnná tabulka za rok 2014

Typ realizovaného úkonu	Celkem
Realizovaná správní vyhoštění	175
Dobrovolné návraty realizované SUZ	36
Dobrovolné návraty realizované ve spolupráci IOM a MVČR	169
Readmise s nesusousedními státy	37
Readmise se sousedními státy	144
Dublinské transfery	117

Zdroj: autor práce (EMN, 2015; IOM, 2015; MVČR, 2015; SUZ, 2015)

Graf 1 Státní příslušnosti, které využily dobrovolného návratu v roce 2014

Zdroj: autor práce (SUZ, 2015; MVČR, 2015)

3.1.2 Rok 2015

Za rok 2015 došlo k výraznému navýšení počtu cizinců s rozhodnutím o správním vyhoštění. Celkově se jednalo o 3 009 cizinců, kteří obdrželi těchto rozhodnutí 3 063. Realizovaných správních vyhoštění však bylo oproti roku 2014 ještě méně, a to u 172 cizinců. Kromě státních příslušností zastoupených nejvíce i v roce 2014, byla roku 2015 výrazná státní příslušnost Iráku s 24 osobami. Stejně jako v roce 2014 byla nejvíce zastoupena Ukrajina s 34 osobami, Vietnam s 20 a Mongolsko s 10 (EMN, 2016).

V tomto roce se obrovsky navýšila také rozhodnutí o povinnosti opustit území, kterých Česká republika vydala 2 630, což značí téměř sedmisetprocentní nárůst oproti roku předešlému. Z těchto cizinců požádalo o pomoc při spontánním návratu 120 (EMN, 2016).

Nárůst byl zaznamenán i v oblasti dobrovolných návratů realizovaných Správou uprchlických zařízení Ministerstva vnitra. SUZ v roce 2015 přijala 126 žádostí, z nichž realizovala 110 dobrovolných návratů (13 nebylo z různých důvodů realizováno). První místo v počtu navracených osob tentokrát obdrželo Kosovo, kam bylo dobrovolně navraceno celkem 50 státních příslušníků. Vyšší počet v tomto roce zaznamenala i Ukrajina

s 19 státními příslušníky. Další země návratu čítaly spíše jednotky navracených. Jednalo se o Arménii (5), Gruzii (5), Rusko (5), Kubu (4), Libanon (4), Srbsko (3), Vietnam (3), Ázerbájdžán (2), Mongolsko (2), dále Afghánistán, Bosnu a Hercegovinu, Čínu, Haiti, Indii, Irák, Tunisko a Turecko vždy po jednom navraceném státním příslušníku (SUZ, 2016).

Opačný trend se však ukázal u dobrovolných návratů realizovaných IOM ve spolupráci s Ředitelstvím služby cizinecké policie. Za rok 2015 bylo zrealizováno 147 dobrovolných návratů pro příslušníky státních příslušností Ukrajiny (24), Kosova (23), Iráku (22), Vietnamu (21), Mongolska (10), Uzbekistánu (9), Moldavska (6), Srbska (4), Ruska (3) a Gruzie (2). Samotná IOM pak vykazuje statistiku o 202 dobrovolných návratech, kde výrazně převyšují státní příslušníci Kosova (64) (MVČR, 2016).

Obrovský nárůst dále můžeme sledovat i u realizace readmise. S nesusousedními státy došlo zejména k větší diverzifikaci. Tentokrát bylo využito pěti readmisních smluv, nejvyšší počet readmitovaných však byl opět do Vietnamu (27), jehož všichni státní příslušníci byli navraceni na základě trestu vyhoštění uloženého soudem. Na základě správního vyhoštění pak byli navraceni dva občané Bulharska a po jednom státním příslušníku bylo readmitováno do Ruska, Arménie a Kosova. Sousedním státům pak bylo předáno 1396 osob nejčastěji ze Sýrie (830), Iráku (185), Afghánistánu (119), Pákistánu (46) a Kosova (34) (MVČR, 2016).

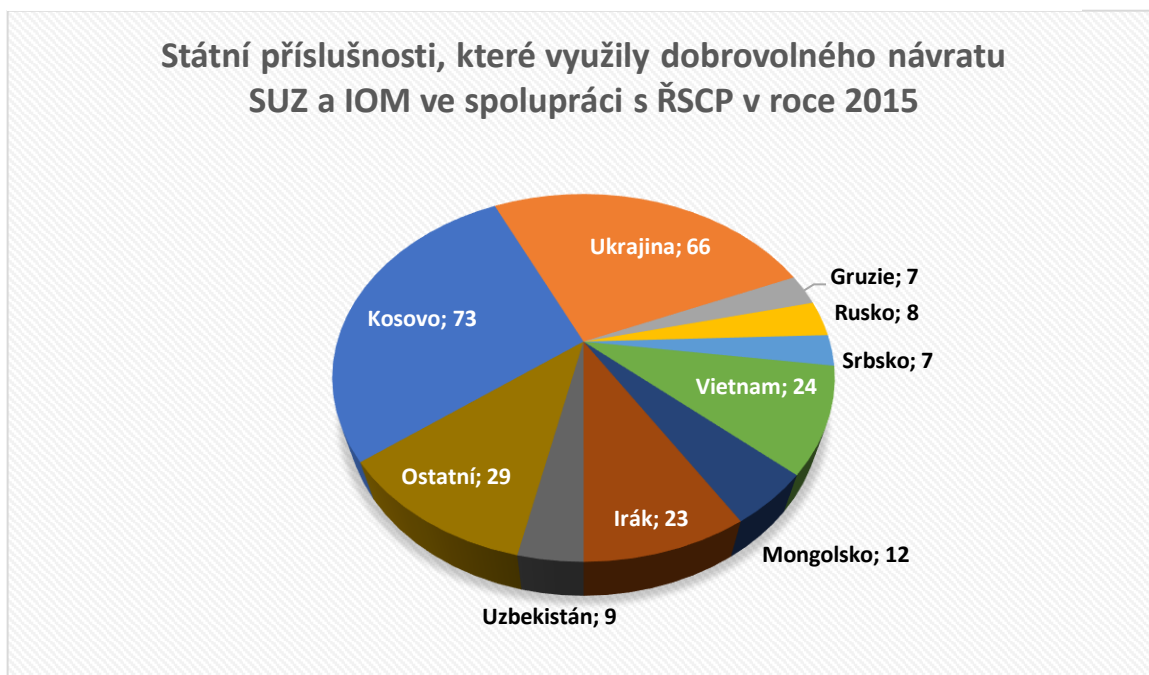
Nárůst lze pak sledovat i u dublinského nařízení. V roce 2015 vzrostl počet odeslaných žádostí o 1 376 na 1 706. Realizovaných transferů sice bylo o 61 více než v roce 2014, nicméně vůči odeslaným žádostem představovaly realizované transfery pouze 178 osob. Konkrétně bylo nejvíce transferů realizováno do Maďarska (115), Rakouska (22) a Bulharska (10) (MVČR, 2016).

Tabulka 2 Souhrnná tabulka za rok 2015

Typ realizovaného úkonu	Celkem
Realizovaná správní vyhoštění	172
Dobrovolné návraty realizované SUZ	110
Dobrovolné návraty realizované ve spolupráci IOM a ŘSCP	147
Readmise s nesusousedními státy	32
Readmise se sousedními státy	1396
Dublinské transfery	178

Zdroj: autor práce (EMN, 2016; IOM, 2016; MVČR, 2016; SUZ, 2016)

Graf 2 Státní příslušnosti, které využily dobrovolného návratu v roce 2015

Zdroj: autor práce (SUZ, 2016; MVČR, 2016)

3.1.3 Rok 2016

Rok 2016 opět představoval nárůst v počtu vydaných pravomocných rozhodnutí o správním vyhoštění. Tentokrát však nebyl tak markantní. Celkově bylo rozhodnutí o správním vyhoštění vydáno 3 539 cizincům, což znamená nárůst o 530 osob. Realizováno pak bylo o 35 vyhoštění více, tedy u 207 cizinců. Nejčastěji byla opět v rámci státní příslušnosti zastoupena Ukrajina (105), poté Vietnam (20) a Moldavsko (11) (EMN, 2017).

Výrazně však v roce 2016 klesl počet vydaných rozhodnutí o povinnosti opustit území na 818, přičemž 93 cizinců požádalo o pomoc při spontánním vycestování (EMN, 2017).

Správa uprchlických zařízení za proběhlý rok 2016 řešila 89 žádostí o dobrovolný návrat. Z těchto žádostí bylo zrealizováno 64 dobrovolných návratů, tedy o 46 méně než v předešlém roce, přičemž 8 ze zbylých nezrealizovaných pokračovalo v roce 2017. Celkově se také snížil počet zemí, do kterých byli cizinci navraceni. Konkrétně šlo o Irák (16), Ukrajinu (15), Ázerbájdžán (7), Arménii (6), Gruzii (5), Rusko (4), Čínu (2), Turecko (2) a Afghánistán, Alžírsko, Libanon, Mexiko, Mongolsko, Pákistán, Vietnam po jednom státním příslušníku (SUZ, 2017).

Ve spolupráci IOM s Ředitelstvím služby cizinecké policie byl roku 2016 při realizaci dobrovolných návratů naopak nárůst o 29 osob. Celkově se jednalo o 174 zrealizovaných návratů. Nejvyšší počty pak byly zaznamenány u státních příslušníků Ukrajiny (92) a Vietnamu (16). IOM vykazuje celkový počet 209 dobrovolných návratů, kde kromě dominující Ukrajiny s Vietnamu byli navraceni státní příslušníci Moldavska (16), Ugandy (13) a Uzbekistánu (9) (MVČR, 2017; IOM, 2017).

V rámci realizace readmisních smluv s nesousedními státy opět převládali státní příslušníci Vietnamu (14) v rámci trestu vyhoštění. Dále došlo k readmisi u občanů Ruska, Albánie a Rumunska vždy po jedné osobě. Předání osob sousedním státům vůči roku 2015 významně pokleslo na konečných 151. Nejčastěji se jednalo o státní příslušníky ze Sýrie (27), Ukrajiny (16), Tuniska (11), Maroka (10) a Pákistánu (8) (MVČR, 2017).

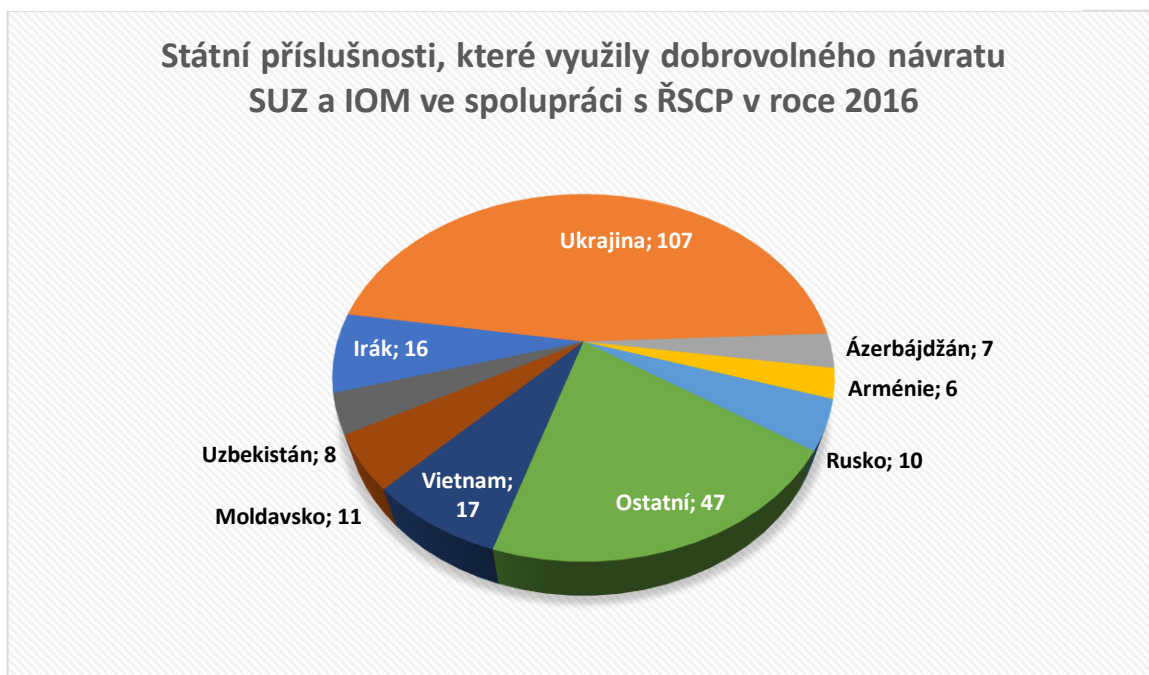
K poklesu došlo i u realizace transferů z ČR v rámci dublinského nařízení. Celkem se jednalo o 124 realizací. V tomto roce bylo nejvíce cizinců předáno do Polska (33), Německa (30) a Maďarska (16) (MVČR, 2017).

Tabulka 3 Souhrnná tabulka za rok 2016

Typ realizovaného úkonu	Celkem
Realizovaná správní vyhoštění	207
Dobrovolné návraty realizované SUZ	64
Dobrovolné návraty realizované ve spolupráci IOM a ŘSCP	174
Readmise s nesousedními státy	17
Readmise se sousedními státy	151
Dublinské transfery	124

Zdroj: autor práce (EMN, 2017; IOM, 2017; MVČR, 2017; SUZ, 2017)

Graf 3 Státní příslušnosti, které využily dobrovolného návratu v roce 2016

Zdroj: autor práce (SUZ, 2017; MVČR, 2017)

3.1.4 Rok 2017

Roku 2017 došlo opět k výraznému navýšení vydaných rozhodnutí o správním vyhoštění. Daný rok se jednalo o 5 119 cizinců, nicméně realizace se konala ve 460 případech, což značí více jak dvojnásobný nárůst. Státní příslušnosti se oproti roku 2016 nezměnily, opět tedy byla nejčetnější státní příslušnost Ukrajiny (304), Moldavska (62) a Vietnamu (28). Pro tento rok již bylo ve statistikách možno zjistit také počty nuceně realizovaných správních vyhoštění, jichž bylo celkem 21 (EMN, 2018).

Povinnost opustit území pak byla vydána 725 cizincům, tentokrát vzrostl počet cizinců, kterým byla poskytnuta pomoc při spontánním vycestování na 270 (EMN, 2018).

Dobrovolné návraty, které realizuje SUZ v roce 2017 dosáhly 149 žádostí, což znamená nárůst o 60 žádostí. Realizace poté proběhla v 84 případech, tedy bylo realizováno o 20 případů více než v roce 2016. Vysoký nárůst byl však zaznamenán také u nerealizovaných návratů, kterých bylo celkem 37. Zbýlých 28 dobrovolných návratů pokračovalo v roce 2018. Z cílových zemí opět převažovala Ukrajina, která čítala 19 navracených státních příslušníků. Dále následovala Čína (11), Kazachstán (9), Gruzie (8),

Arménie (7), Rusko (5), Libanon (4), Kuba (2), Moldavsko (2), Mongolsko (2) a ostatní národnosti čítaly 15 osob (SUZ, 2018).

Od ledna roku 2017 započal OAMP realizaci vlastních dobrovolných návratů a celkem jich dokázal zrealizovat 391. Mezi státními příslušníky jasně dominovali občané Ukrajiny, kteří čítali 277 osob. S velkým odstupem následovalo Moldavsko s 60 státními příslušníky. Státní příslušníci Vietnamu čítali 15 navracených osob. V jednotkách se dále dobrovolných návratů účastnili občané Srbska (9), Albánie (5), Nigérie (4), Gruzie (3), Kazachstánu, Ruska, Kosova, Mongolska a Makedonie (po 2 osobách). Po jedné osobě pak bylo navraceno do Bosny a Hercegoviny, Tádžikistánu, Uzbekistánu, Běloruska, Rumunska, Bangladéše, Malajsie a Bulharska (EMN, 2018; MVČR, 2018).

Ve spolupráci s IOM bylo dále dobrovolně navraceno 48 cizinců, kteří obdrželi rozhodnutí o správním vyhoštění, z nichž 13 bylo navraceno na Ukrajinu. Samotná IOM pak vykazuje celkový počet 49 dobrovolných návratů, kterých kromě 13 osob z Ukrajiny využili také státní příslušníci Moldavska (12), Vietnamu (9), Mongolska (4) nebo Kyrgyzstánu (2) (MVČR, 2018; IOM, 2018).

Readmisní smlouvy s nesusousedními státy byly v roce 2017 využity již tradičně s Vietnamem a Ruskem. Do Vietnamu bylo readmitováno 17 osob a do Ruska jeden občan. Všem byl opět soudně uložen trest vyhoštění. Sousedním státům pak bylo předáno o 25 osob méně než v předchozím roce. Celkem se jednalo o 126 osob. Z hlediska státních příslušností bylo opět nejvíce občanů Ukrajiny (17), Vietnamu (12) a dále po 7 osobách i příslušníci Sýrie, Iráku a Maroka (MVČR, 2018).

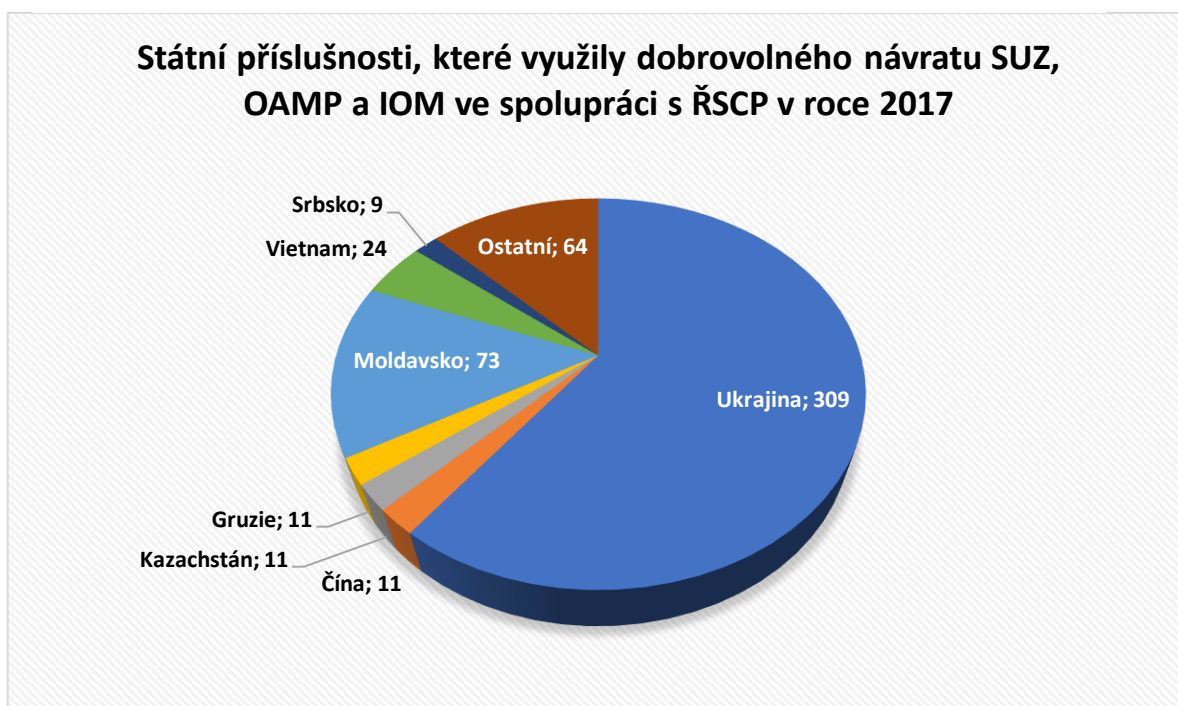
V rámci dublinského nařízení došlo oproti readmisím k poklesu. Odeslaných žádostí ze strany České republiky bylo 264, přičemž realizovaných transferů bylo 94. Předáno bylo 24 osob do Itálie, 16 osob do Polska a 11 do Německa (MVČR, 2018).

Tabulka 4 Souhrnná tabulka za rok 2017

Typ realizovaného úkonu	Celkem
Realizovaná správní vyhoštění	460
Dobrovolné návraty realizované SUZ	84
Dobrovolné návraty realizované ve spolupráci IOM a ŘSCP	48
Dobrovolné návraty realizované OAMP	391
Readmise s nesusedními státy	18
Readmise se sousedními státy	126
Dublinské transfery	94

Zdroj: autor práce (EMN, 2018; IOM, 2018; MVČR, 2018; SUZ, 2018)

Graf 4 Státní příslušnosti, které využily dobrovolného návratu v roce 2017

Zdroj: autor práce (SUZ, 2018; MVČR, 2018; EMN, 2018)

3.1.5 Rok 2018

Rozhodnutí o správním vyhoštění v roce 2018 opět zaznamenalo nárůst. Oproti roku 2017 bylo vydáno o 594 cizincům více. Celkově tedy v roce 2018 bylo 5 713 cizinců, kteří obdrželi rozhodnutí o správním vyhoštění. Realizace však ve srovnání s předchozím rokem poklesla na 444 osob. Více jak polovinu z tohoto počtu představovali již tradičně státní příslušníci Ukrajiny (244 osob). Se značným odstupem pak bylo toto rozhodnutí vydáno 79 občanům Moldavska a 44 občanům Uzbekistánu. Nuceně realizovaných správních vyhoštění bylo v tomto roce 19 (EMN, 2019). Povinnost opustit území byla vydána 794 osobám, které představovaly celkem 80 různých státních příslušností (EMN, 2019).

Správa uprchlických zařízení roku 2018 evidovala o 18 žádostí méně (131 žádostí), nicméně realizovala o 14 dobrovolných návratů více, tedy 98. Země návratu zůstávají obdobné jako v předešlých letech: Rusko (19), Ukrajina (15), Gruzie (15), Irák (10), Arménie (7), Ázerbájdžán (6), Kazachstán (5), Mongolsko (5), Albánie (2), Indie (2) a Čína (2) (SUZ, 2019).

O 13 dobrovolných návratů méně než roku 2017 zrealizoval v roce 2018 OAMP. Celkově se jednalo o 378 dobrovolných návratů. Nejvíce, tedy 225 osob bylo navráceno na Ukrajinu, 83 osob do Moldavska, 32 do Uzbekistánu, 5 do Vietnamu, 4 do Gruzie, po 3 osobách do Makedonie, Turecka, Ruska a Tádžikistánu, po 2 osobách do Běloruska, Albánie, Srbska a Kazachstánu a po 1 osobě do Nigérie, na Tchajwan, do Brazílie, Kanady, Arménie, Peru, Mongolska, Alžírsko a Kosova (MVČR, 2019).

Ve spolupráci s IOM pak došlo k navýšení zrealizovaných dobrovolných návratů na 53. IOM vykazuje dobrovolných návratů celkem 56. V tomto případě byli státní příslušníci navráceni do Uzbekistánu (11), Vietnamu (10), Mongolska (7), Ukrajiny (5) a Arménie (4) (IOM, 2019).

Readmisní smlouva v roce 2018 s nesusousedními státy byla využita pouze jedna. Readmitováno bylo na základě trestu vyhoštění 11 občanů Vietnamu. Co se týče readmisí do sousedních států, zrealizováno jich bylo celkem 105, tedy o 21 méně, než bylo v roce předchozím. Nejvíce osob pocházelo z Afghánistánu (10), Indie (8), Pákistánu (7), Iráku (6) a Nigérie (5). Zbylé osoby tvořily dohromady 34 různých státních příslušností (MVČR, 2019).

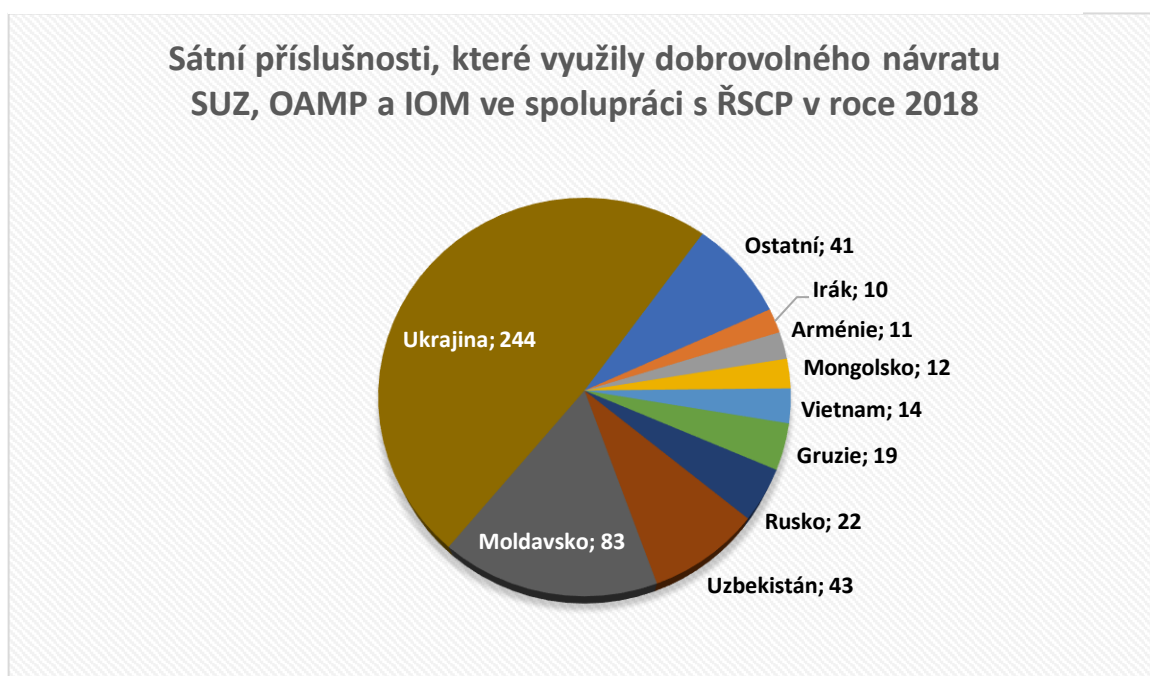
Česká republika v rámci dublinského nařízení zažádala o transfer 318 osob. Naopak při realizaci došlo k mírnému poklesu na 90 transferů do Německa (31), Rumunska (9) a Itálie (14) (MVČR, 2019).

Tabulka 5 Souhrnná tabulka za rok 2018

Typ realizovaného úkonu	Celkem
Realizovaná správní vyhoštění	444
Dobrovolné návraty realizované SUZ	98
Dobrovolné návraty realizované ve spolupráci IOM a ŘSCP	53
Dobrovolné návraty realizované OAMP	378
Readmise s nesuslednými státy	11
Readmise se souslednými státy	105
Dublinské transfery	90

Zdroj: autor práce (EMN, 2019; IOM, 2019; MVČR, 2019; SUZ, 2019)

Graf 5 Státní příslušnosti, které využily dobrovolného návratu v roce 2018

Zdroj: autor práce (SUZ, 2019; MVČR, 2019; EMN, 2019)

3.2 Celkové shrnutí statistik

Celkově za sledované pětileté období bylo vydáno 19 529 cizincům správní vyhoštění, z nichž bylo celkem realizováno 1 458 správních vyhoštění. Povinnost opustit území během pěti let obdrželo celkem 5 296 cizinců. Správa uprchlických zařízení pak za stejné období z 508 žádostí zrealizovala 392 dobrovolných návratů. IOM ve spolupráci s Ministerstvem vnitra a Službou cizinecké policie zrealizovalo 591 dobrovolných návratů. Samotná IOM pak vykazuje celkem 689 asistencí při dobrovolném návratu. Dobrovolné návraty s asistencí SUZ, MV a IOM dohromady za celé období dosáhly 1 850 realizací. Nejčastější státní příslušnosti, které využily dobrovolných návratů jsou uvedeny níže v tabulce. Readmisí s nesousedními státy, především s Vietnamem, bylo mezi lety 2014-2018 realizováno 115. Do sousedních států pak bylo předáno 1 922 osob. Dublinských transferů bylo provedeno celkem 603.

Tabulka 6 Cizinci s vydaným pravomocným rozhodnutím o správním vyhoštění a rozhodnutí o povinnosti opustit území

Rok	Cizinci se správním vyhoštěním	Realizovaná správní vyhoštění	Povinnost opustit území
2014	2149	175	329
2015	3009	172	2630
2016	3539	207	818
2017	5119	460	725
2018	5713	444	794
Celkem	19529	1458	5296

Zdroj: autor práce (MVČR, 2014-2019)

Tabulka 7 TOP 10 Státních příslušností, které využily dobrovolného návratu SUZ, IOM a OAMP

Státní příslušnost	2014		2015		2016		2017			2018			Celkem
	SUZ	IOM	SUZ	IOM	SUZ	IOM	SUZ	IOM	OAMP	SUZ	IOM	OAMP	
Ukrajina	7	30	19	29	15	93	19	13	277	15	5	225	747
Moldavsko	-	-	-	6	-	16	-	12	60	-	-	83	177
Kosovo	-	-	50	64	-	-	-	-	2	-	-	1	117
Vietnam	1	27	3	22	1	20	-	9	15	-	10	5	113
Irák	24	-	1	23	16	-	-	-	-	10	-	-	74
Uzbekistán	-	11	-	9	-	9	-	-	1	-	11	32	73
Mongolsko	-	18	2	13	1	-	2	4	2	5	7	1	55
Rusko	1	9	5	3	4	-	5	-	2	19	-	3	51
Gruzie	3	-	5	-	5	-	8	-	3	15	-	4	43
Arménie	3	-	5	-	6	-	7	-	-	7	4	1	33

Zdroj: autor práce (SUZ, 2015-2019; IOM, 2015-2019; MVČR, 2015-2019)

Tabulka 8 Srovnání počtu zrealizovaných dobrovolných návratů jednotlivých subjektů

Subjekt	2014	2015	2016	2017	2018	Celkem
IOM	173	202	209	49	46	689
SUZ	36	110	64	84	98	392
OAMP	-	-	-	391	378	769

Zdroj: autor práce (SUZ, 2015-2019; IOM 2015-2019; MVČR, 2015-2019)

Výrazným rokem se stal rok 2015, kdy došlo k prudkému nárůstu vykazovaných hodnot. Důvodem byla zejména tzv. migrační krize, která v tomto roce v Evropě vrcholila. Rozhodnutí o povinnosti opustit území bylo vydáno téměř o 700 % vůči roku 2014 a samotné ministerstvo jako důvod uvádí navýšení nelegální tranzitní migrace (MVČR, 2016). Oproti roku 2014 výrazně narostly počty vydaných rozhodnutí o správním vyhoštění, dobrovolných návratů realizované SUZ a IOM i využití readmisních smluv se sousedními státy a transfery v rámci dublinského systému.

V průběhu celého daného období lze sledovat postupný nárůst vydaných rozhodnutí o správním vyhoštění. Hlavním důvodem pro vydání těchto rozhodnutí v letech 2014-2016 bylo porušení pobytového režimu, od roku 2017 však dochází ke změně, kdy nad původním důvodem začalo převažovat zaměstnání cizinců, kteří neměli oprávnění k pobytu nebo povolení k zaměstnání. Realizace nucených správních vyhoštění se pak udržuje v nízkých počtech především díky vzrůstající popularitě a propagaci dobrovolných návratů ze strany Ministerstva vnitra u zajištěných cizinců (EMN, 2019). Navíc díky zahájení programu dobrovolných návratů OAMP v roce 2017 bylo v posledních dvou sledovaných letech zrealizováno o 185 dobrovolných návratů více než za tři předchozí roky dohromady ve spolupráci s IOM.

Co se týče státních příslušností, v největším počtu se ve všech kategoriích objevují státní příslušníci Ukrajiny, Vietnamu nebo Mongolska. Nejvíce zastoupené státní příslušnosti u dobrovolných návratů jsou zobrazeny jak v tabulce 7, tak i v níže uvedených tabulkách samostatně za IOM a SUZ, kde jsou uvedeny i počty zrealizovaných dobrovolných návratů za jednotlivé roky. Zde můžeme vidět, že občané Ukrajiny čtyřikrát přesahují druhou nejvíce zastoupenou zemi - Moldavsko. Všimnout si také můžeme velké rozmanitosti

cílových zemí. Kromě evropských a asijských zemí byli navraceni také státní příslušníci zemí afrických (například Nigérie nebo Uganda) či jihoamerických.

Tabulka 9 Dobrovolné návraty realizované IOM - Státní příslušníci dle jednotlivých let

Státní příslušnost	2014	2015	2016	2017	2018	Celkem 2014-2018
Ukrajina	30	29	93	13	5	170
Rumunsko	27	-	-	-	-	27
Vietnam	27	22	20	9	10	88
Mongolsko	18	13	-	4	7	42
Uzbekistán	11	9	9	-	11	40
Rusko	9	3	-	-	-	12
Kosovo	-	64	-	-	-	64
Irák	-	23	-	-	-	23
Moldavsko	-	6	16	12	-	34
Uganda	-	-	13	-	-	13
Kyrgyzstán	-	-	-	2	-	2
Arménie	-	-	-	-	4	4
Ostatní	51	33	58	9	19	170
Celkem	173	202	209	49	56	689

Zdroj: autor práce (IOM, 2015-2019)

Tabulka 10 Dobrovolné návraty realizované SUZ dle státních příslušností za jednotlivé roky

Státní příslušnost	2014	2015	2016	2017	2018	Celkem 2014-2018
Ukrajina	7	19	15	19	15	75
Kosovo	-	50	-	-	-	50
Gruzie	3	5	5	8	15	36
Rusko	1	5	4	5	19	34
Arménie	3	5	6	7	7	28
Irák	-	1	16	-	10	27
Čína	-	1	2	11	2	16
Ázerbájdžán	-	2	7	-	6	15
Srbsko	10	3	-	-	1	14
Kazachstán	-	-	-	9	5	14
Mongolsko	-	2	1	2	5	10
Libanon	-	4	1	4	-	9
Kuba	1	4	-	2	1	8
Turecko	3	1	2	-	1	7
Ostatní	8	8	5	17	11	49
Celkem	36	110	64	84	98	392

Zdroj: autor práce (SUZ, 2015-2019)

Závěrem této kapitoly předkládám poslední tabulku, která ukazuje podíl jednotlivých pohlaví na celkovém počtu dobrovolně navrácených osob ze strany SUZ, která jako jediná poskytuje tyto informace. Z tabulky můžeme jednoznačně vyčíst velké navýšení všech tří kategorií v roce 2015. Po tomto roce však více roste už jen počet mužů, kteří tvoří nejvyšší podíl z celkového počtu cizinců přijímajících asistenci při dobrovolném návratu v letech 2014-2018.

Tabulka 11 Dobrovolné návraty realizované SUZ dle

Rok	Muži	Ženy	Děti	Celkem
2014	22	10	4	36
2015	61	26	23	110
2016	35	20	9	64
2017	53	21	10	84
2018	55	27	16	98
Celkem	226	104	62	392

Zdroj: autor práce (SUZ, 2015-2019)

4 ORGANIZACE ZABÝVAJÍCÍ SE REALIZOVÁNÍM NÁVRATŮ V ČESKÉ REPUBLICĚ

Návratová politika je v současnosti nedílnou součástí celé migrační politiky České republiky. Oblast migrace je však velmi komplexní, a proto se touto problematikou zabývá více resortů české státní správy. Kromě vládních orgánů však na území České republiky působí i mezinárodní a nevládní organizace, které s realizací nucených, ale i dobrovolných návratů pomáhají. V této kapitole tedy budou představeny hlavní orgány a organizace činné v dané problematice a v závěru také jejich seznam.

4.1 Vládní orgány

Hlavní orgán České republiky, který je gestorem problematiky mezinárodní migrace a azylu je Ministerstvo vnitra. To má na starost realizační a také legislativně-koncepční rámec. Roku 2000 byl pro tyto účely Ministerstvem vnitra ustanoven odbor azylové a migrační politiky (OAMP) sloučením odboru pro uprchlíky a odboru pro imigraci a ochranu státních hranic, který za tuto oblast odpovídá. Z dřívějšího odboru pro uprchlíky byla už v roce 1996 oddělena další složka státu, která se zabývá realizací migrační a integrační politiky, s názvem Správa uprchlických zařízení Ministerstva vnitra (SUZ). SUZ provozuje azylová zařízení, zařízení pro zajištění cizinců (pro cizince s nelegálním pobytem v ČR) a také Centra na podporu integrace cizinců. Jakožto státní složka velmi úzce spolupracuje s OAMP a při svém výkonu se řídí zákonem o pobytu cizinců, a především zákonem o azylu. Obě tyto instituce se samozřejmě podílejí na realizaci dobrovolných návratů, každá dle daného zákona pro konkrétní osoby, jak již bylo řečeno v kapitole třetí *Návratová migrace České republiky*. Obecně je asistence obou institucí velice podobná. Nabízejí jak administrativní, tak i finanční asistenci, a především již několikrát zmiňovaný důstojný návrat. (SUZ MV, 2017; MVČR, 2019)

V roce 2015 byla na jednání vlády přijata nová Strategie migrační politiky České republiky, kde je stanoveno sedm zásad týkajících se migrační politiky jako celku, na něž jsou navázány cíle národní i unijní úrovně a jsou představeny i nástroje, kterými těchto cílů dosáhnout. Jedna z těchto zásad se přímo zaměřuje i na nelegální migraci a návratovou politiku. Konkrétně se jedná o zásadu druhou v tomto znění: „Česká republika zajistí

bezpečnost svých občanů a efektivní vynucování práva v oblasti nelegální migrace, návratové politiky a organizovaného zločinu spojeného s převaděčstvím a obchodováním s lidmi“ (MVČR, 2015).

Jednotlivé cíle národní úrovně spadající pod danou zásadu jsou definovány takto:

- *„Zajištění bezpečnosti občanů České republiky skrze efektivní prevenci a potírání nelegální migrace.*
- *Důsledný trestní postih organizátorů nelegální migrace se zvláštním důrazem na potírání obchodu s lidmi, převaděčství a pachatele trestné činnosti v oblasti nelegální migrace na území České republiky.*
- *Udržení kvality rozhodování ve vízovém procesu včetně odhalování padělaných a pozměněných dokladů.*
- *Udržení efektivní návratové politiky při zachování transparentnosti, respektu k lidským právům a lidské důstojnosti.*
- *Zajištění včasné aktualizace zákonných a podzákonných norem v návaznosti na judikaturu evropských soudů“ (MVČR, 2015).*

Cíle unijní úrovně mají samozřejmě daleko širší rozsah, územní i tematický. Nejdůležitější složkou je podpora úzké spolupráce a společných postupů. Cíle se snaží odpovídat na aktuální migrační problematiku nejen evropskou a podporují aktivity, které vedou k potírání obchodu s lidmi, potírání nelegální migrace do schengenského prostoru a podobně. Kromě toho je prosazována: *„podpora společné návratové politiky Evropské unie, a to zejména prostřednictvím efektivní spolupráce v rámci dialogu se třetími zeměmi – především sjednáváním a implementací readmisních dohod či participací na společných unijních aktivitách, včetně aktivit koordinovaných agenturou Frontex“ (MVČR, 2015, s.9).*

Ministerstvo vnitra zároveň definovalo nástroje, kterými chce národních i unijních cílů dosahovat. Zvláštní zřetel je přitom brán na předcházení nelegální migraci posilováním asistenčních a informačních služeb, ale také kontrolní a monitorovací činností. V souvislosti s výše uvedeným unijním cílem bylo jako další nástroj definováno prohlubování nejen mezinárodní spolupráce, ale také kooperace s odborníky a bezpečnostními složkami (MVČR, 2015).

Další neméně důležitou složkou, která se podílí na realizaci návratů dobrovolných i nucených, je Policie České republiky a konkrétně Služba cizinecké policie. Ředitelství služby cizinecké policie je podřízeno Policejnímu prezidiu České republiky a jeho úkolem je především plnění úkolů vyplývajících z mezinárodních smluv a přímo použitelných právních předpisů Evropského společenství (z hlediska výkonu nuceného navrácení tedy zajišťuje i předávání na základě readmisních dohod) a řešení trestné činnosti spáchané v souvislosti s překračováním státních hranic a s přeshraniční trestnou činností. (Policie ČR, 2019)

Protože migrace je komplexním problémem zasahující do více resortů vlády, pro sdružení zástupců více stran vzniklo Analytické centrum pro ochranu státních hranic a migraci. Hlavním cílem centra je vyhodnocovat aktuální situaci v oblasti migrace, předkládání zpráv o této situaci, aby reakce na vzniklé situace byly rychlé a flexibilní. (EMN, 2018)

Jak Ministerstvo vnitra, tak i Policie České republiky v oblasti návratů úzce spolupracují s evropskými institucemi a využívají podpory evropských fondů. Evropská unie pro podporu řízení migrace a vnitřních záležitostí členských zemí zřídila několik agentur mezi něž patří: Evropská agentura pro pohraniční a pobřežní stráž (Frontex), Evropský policejní úřad (Europol), Agentura Evropské unie pro vzdělávání a výcvik v oblasti prosazování práva (CEPOL), Evropský podpůrný úřad pro otázky azylu (EASO), Evropské monitorovací centrum pro drogy a drogovou závislost (EMCDDA) a Agentura Evropské unie pro provozní řízení rozsáhlých informačních systémů v prostoru svobody, bezpečnosti a práva (eu-LISA). (European Commission, 2019)

Pro návratovou migraci je v Evropské unii důležitá zejména spolupráce s agenturou Frontex zřízenou k roku 2004. Jejím hlavním cílem je pomoc při ochraně vnějších hranic, řízení migrace a boji proti přeshraniční trestné činnosti. Jedním z hlavních úkolů jsou návratové operace pro osoby, které nemají právo zůstat na území Evropské unie. Frontex tak spolupracuje s členskými zeměmi unie při koordinaci a financování návratových operací, poskytuje odborníky pro pomoc s návraty či pomáhá se získáním potřebných dokladů. (Frontex, 2019)

Kromě Frontexu financování podporují i evropské fondy. Konkrétně byl pro období mezi lety 2008 a 2013 zřízen Evropský návratový fond (ERF), který je součástí programu Solidarita a řízení migračních toků. Hlavním účelem zřízení tohoto fondu byla komplexní

podpora zlepšení koordinace návratů členských států Evropské unie a podpora čtyř operačních cílů:

- *„Operační cíl 1 - zajištění pokračování činnosti programu dobrovolných návratů a posílení informovanosti o službách v jeho rámci poskytovaných u cílové skupiny, odborné a laické veřejnosti*
- *Operační cíl 2 - zajištění udržitelnosti realizovaných návratů a motivace pro volbu dobrovolného návratu mezi cílovou skupinou*
- *Operační cíl 3 - zvýšení efektivnosti již existujících programů dobrovolného návratu, podpora pracovníků podílejících se na realizaci dobrovolných/asistovaných návratů, sběr „best practices“ a podpora mezinárodní spolupráce při realizaci dobrovolných návratů*
- *Operační cíl 4 – zvýšení efektivnosti již existujícího programu pro nucené návraty (realizace správních vyhoštění), podpora zaměstnanců podílejících se na těchto programech, sběr osvědčených postupů a podpora mezinárodní spolupráce v oblasti nucených návratů“ (MVČR, 2019).*

Aktivity fondu se zaměřují především na příslušníky třetích zemí, kteří užívají mezinárodní ochrany, a kterým v době žádosti o dobrovolný návrat nebyla zamítnuta žádost o mezinárodní ochranu a zároveň nezískal státní příslušnost státu, ve kterém se nachází. Dále se zaměřují na osoby, které nesplňují podmínky pro vstup a pobyt v členském státě a ty, které nesplňují stejné podmínky jako předchozí a využijí dobrovolného návratu v souladu s povinností opustit území daného členského státu. (European Commission, 2019; MVČR, 2019)

Pro období 2014 až 2020 financování Národního programu schválenému v revidované verzi 14. 12. 2015 pomáhá Azylový, migrační a integrační fond (AMIF). Tento národní program se snaží reflektovat současné potřeby České republiky v oblasti azylových a přijímacích systémů, legální migrace a integrace a samozřejmě v oblasti návratů (MVČR, 2019).

4.2 Mezivládní a nevládní organizace

Vedle vládních orgánů v České republice působí i mnoho mezinárodních a nevládních neziskových organizací zaměřujících se na oblast migrace a integraci cizinců a poskytujících především odborné poradenství (sociální, právní či psychologické), vzdělávání, osvětovou činnost a materiální pomoc. Většina organizací v návratové problematice s Ministerstvem vnitra a jeho odbory úzce spolupracuje.

Mezinárodní organizace pro migraci - IOM

Jednou z nejvýznamnějších organizací asistujících při realizaci návratů je Mezinárodní organizace pro migraci. Tato mezivládní organizace vznikla již v roce 1951 s hlavním sídlem v Ženevě. V současnosti je členy organizace 173 států světa a dalších 8 pozorovatelů. Kromě států má IOM také mnoho pozorovatelů z řad dalších mezivládních a nevládních organizací. V České republice působí od roku 1998, kdy byla založena na základě již zmíněné smlouvy s Českou republikou ze dne 15. 10. 1997. Kromě návratové politiky se IOM zaměřuje i na další témata jako je pracovní migrace, migrace a rozvoj, budování kapacit v migračním managementu, prevence a potírání obchodu s lidmi a integrace cizinců v České republice. Obecně se snaží o řádné a humánní řízení migrace, podporuje mezinárodní spolupráci, pomáhá hledat praktická řešení migračních problémů a poskytuje humanitární pomoc migrantům v nouzi. Programy asistovaných dobrovolných návratů (AVR) IOM poskytuje celosvětově, ale v České republice se do této problematiky zapojila roku 2001 podpisem Smlouvy o asistovaných dobrovolných návratech s Ministerstvem vnitra. Kromě aktivit v rámci AVR (jak bylo popsáno v první kapitole) je poskytována také reintegrační pomoc zajišťující udržitelný návrat (Voluntary returns, reintegration and resettlement, b.r.).

Pro účely koordinace veškerých aktivit týkajících se dobrovolných návratů a spolupráci vládních, mezivládních i nevládních organizací vzniklo za pomoci Ministerstva vnitra, Evropské unie a Evropského návratového fondu Návratové centrum. Vytvořením Návratového centra a jeho navazujících projektů provozu jsou sledovány dva hlavní cíle:

- *„Podpořit strategický a koordinovaný přístup k realizaci aktivit a projektů souvisejících s realizací dobrovolných návratů;*

- *Zvýšit efektivnost aktivit souvisejících s dobrovolnými návraty na národní úrovni a dostupnost návratové asistence pro cílovou skupinu“ (Návratové centrum 2015, b.r.).*

V rámci celosvětového systému IOM velmi úzce spolupracuje i s agenturami a programy systému OSN a je členem Skupiny pro globální migraci, která se snaží jak na mezinárodní, tak i regionální úrovni vytvořit koordinovanější a efektivnější uplatňování nástrojů, norem a vedení politik mezinárodní migrace. Důležité je v této souvislosti zmínit úzkou spolupráci s Úřadem Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky (UNHCR), která probíhá ve více oblastech mezinárodní migrace. V kontextu návratů osob, které však nepotřebují mezinárodní ochranu, se obě organizace shodují na nutnosti brzkého návratu těchto osob. Efektivní a spravedlivá procedura návratu podle IOM i UNHCR může sloužit jako prostředek, který odradí od další nelegální migrace, navíc podpoří kredibilitu řízení migračních procesů jednotlivých států. Pro obě je velmi důležitá podpora států v rámci celého procesu realizace dobrovolných návratů a také dostatečná informovanost o možnostech navrátilců. (Refugee Protection and Migration Control, 2001)

Organizace pro pomoc uprchlíkům – OPU

Jinou organizací, která mimo jiné aktivity realizuje projekty zahrnující právní pomoc a návratové poradenství, je Organizace pro pomoc uprchlíkům. Tato organizace vznikla roku 1991 v Praze. Kromě Prahy působí v Brně, Plzni, Ostravě a Hradci Králové. Podobně jako další organizace poskytuje právní a sociální poradenství žadatelům o mezinárodní ochranu i dalším cizincům, pořádá vzdělávací akce pro širokou veřejnost, podporuje integraci cizinců a také jejich zaměstnanost. Mimo to bojuje proti xenofobii a rasové nesnášenlivosti, poskytuje terénní programy, pomáhá nezletilým bez doprovodu a provozuje dům na půl cesty.

V posledních letech OPU realizovala několik projektů pomáhajících navrátilcům. Mezi lety 2016-2017 se jednalo o projekt s názvem SIRIUS, mezi lety 2017-2018 projekt ARES a v současnosti probíhá realizace projektu IRIS (2018-2020). V rámci těchto projektů je poskytováno poradenství v průběhu celého procesu návratu a je určeno pro osoby ze třetích zemí, které nesplňují podmínky pro vstup či pobyt na území ČR a jimž bylo vydáno rozhodnutí o povinnosti opustit území, správním vyhoštění nebo rozhodnutí o přemístění,

dále cizincům v zařízení pro zajištění cizinců a také zranitelným skupinám osob (například obětem mučení, násilí, obchodu s lidmi apod.) (OPU, 2019).

Sdružení občanů zabývajících se emigranty – SOZE

Stejně jako OPU Sdružení občanů zabývajících se emigranty poskytuje komplexní pomoc uprchlíkům a jiným cizincům. Oficiálně zaregistrováno bylo v roce 1992 se sídlem v Brně a od roku 2006 také v Olomouci. Celkově jsou nabízené služby velmi podobné službám OPU, proto zde nebudou opakovány.

Co se týče projektů pro pomoc návratu, SOZE v rámci projektu Mladí imigranti v tísní podporovalo v letech 2013-2015 návraty do země původu u mladých migrantů ve věku od 17 do 25 let. Program mířil na žadatele o azyl, uprchlíky, ilegální migranty i migranty z EU na Moravě a při využití dobrovolného návratu spolupracovalo s IOM. Dalšími realizovanými projekty byly: Asistované návraty na Moravě a ve Slezsku I a II nebo také Návrat domů I, II a III a také Finanční pobídky v AVR na Moravě a ve Slezsku (SOZE, 2019).

Mimo výše popsané organizace se podporou návratových programů zabývají také například La Strada, Arcidiecézní charita Praha - Středisko Migrace, dříve i Český červený kříž a další.

4.3 Souhrn organizací v ČR

Tabulka, jež je přílohou této práce vznikla na základě získaných informací o organizacích v průběhu psaní diplomové práce. Údaje byly získávány zejména z webových stránek jednotlivých organizací a jejich prostudováním. V České republice existuje spousta organizací, které poskytují cizincům asistenci. Většina z nich se však soustředí na integraci cizinců a s tím spojené aktivity a dále na sociální a právní poradenství spojené s životem v Česku. Takovéto organizace jsou sdruženy například v rámci Konsorcia nevládních organizací pracujících s migranty a cílí především na cizince, kteří mají jakýkoliv typ povolení k pobytu v České republice nebo se chtějí stát našimi spoluobčany. Málo z nich však poskytuje alespoň základní formu návratové asistence. Není pochyb, že tyto organizace o dobrovolném návratu vědí, nicméně se jedná o elementární informace

a cizince následně delegují přímo na organizace realizující dobrovolné návraty, a především na vládní orgány. I proto se tato tabulka zaměřila vyloženě na organizace, které mají návratovou asistenci ve svém portfoliu služeb nebo nějakým způsobem kooperují s vládními orgány. Kooperace s vládními orgány většinou probíhá tak, že pobočka dané nevládní organizace sídlí na jedné z poboček OAMP, kde následně poskytuje cizincům základní asistenci při vyplňování formulářů a také poskytuje tlumočníky do různých jazyků. Tady je nutno zmínit, že ne všechny organizace poskytují tlumočníky se zaměřením na jakýkoliv jazyk, ale většinou se zaměřují na nejčastěji poptávané jazyky. Příkladem může být organizace *Most pro o.p.s.*, která poskytuje pomoc cizincům přímo na pobočce OAMP v Pardubicích, kde poskytuje tlumočení do ruského, mongolského a anglického jazyka.

Tabulka také rozlišuje způsob asistence jednotlivých organizací. Najdeme zde tedy případy, kdy cizinec využije komplexní asistence od žádosti až po samotný návrat do země původu a reintegrace. Dále organizace, které poskytují komplexní návratovou asistenci bez reintegrační pomoci a také zde najdeme organizace, které poskytují základní pomoc s administrací a tlumočením přímo při OAMP. Pro konečnou podobu této tabulky byla také nutná komunikace s některými organizacemi, aby byla zajištěna aktualita a přesnost informací. Například bylo v průběhu sestavování tabulky předpokládáno, že Český červený kříž bude jednou z organizací, která do tabulky bude zapsána, jelikož kooperovala se SUZ při realizaci dobrovolných návratů a také se podílela na mezinárodním projektu dobrovolných návratů. Díky komunikaci ale bylo zjištěno, že již žádné asistenční služby Český červený kříž neposkytuje. Dalším příkladem je, že v rámci jedné organizace může být poskytováno návratové poradenství, nicméně ne na všech pobočkách. Kromě toho byly osloveny i neziskové organizace, které ve svých portfoliích služeb mají pomoc cizincům, ale nebyla úplně podrobně specifikována. Volena byla především emailová komunikace, kdy bylo jednodušší se představit a popsat dotazy, na které byly hledány odpovědi. Navíc byl takto poskytnut dostatek času, aby kontaktovaná osoba nebyla zatížena telefonickým hovorem a mohla na dotaz odpovědět v dobu, kterou si sama určila. V případě neobdržení odpovědi po týdnu, byla daná osoba kontaktována znovu. Toto se stalo ale jen výjimečně, většina kontaktovaných odpovídala zpravidla do 4 dnů. Celkově bylo takto osloveno 8 organizací, z nichž pouze dvě byly kontaktovány dvakrát. Dotazy byly vždy velmi podobné. Zjišťována byla nabídka návratové asistence a případně její rozsah a dále také počet poboček, které by tuto asistenci mohly případně poskytovat, či ji poskytují.

Pro lepší orientaci bylo v konečné fázi rozhodnuto o rozdělení tabulky na vládní orgány poskytující asistenci při návratu a dále na mezivládní a neziskové organizace podle krajů České republiky. U všech zmíněných je napsána adresa sídla či dané pobočky (kromě jedné organizace La Strada, která má ze zákona adresu sídla skrytou), dále telefonický kontakt případně kontakty a také emailová adresa. Zajímavým zjištěním bylo, že v některých krajích vůbec nenajdeme poskytovatele návratového poradenství a asistence a značně je tak snížena dostupnost těchto služeb, což může představovat pro cizince problém.

5 CHARAKTERISTIKA PROGRAMŮ DOBROVOLNÝCH ASISTOVANÝCH NÁVRATŮ IOM

Pro poslední kapitolu této práce byly vybrány programy dobrovolných asistovaných návratů, které realizuje Mezinárodní organizace pro migraci. Tyto programy byly vybrány především proto, že IOM je největší mezivládní organizací, která celosvětově asistované dobrovolné návraty realizuje a zkušenost s prací s migranty má již od padesátých let minulého století. Konkrétně se bude kapitola zabývat novější formou návratů, která už byla zmíněna v úvodní kapitole, tedy programy asistovaných dobrovolných návratů a reintegrace (AVRR). Ty IOM definuje takto: „...*administrativní, logistická nebo finanční podpora, včetně reintegrační asistence, migrantům, kteří nejsou schopni nebo ochotni zůstat v hostitelské zemi nebo tranzitní zemi, a kteří se rozhodnou vrátit do své země původu*“ (Key Migration Terms, 2020).

5.1 Programy dobrovolných asistovaných návratů

Programy dobrovolných návratů a reintegrace IOM po celém světě realizuje velmi obdobně. Mezi jednotlivými státy můžeme vidět určité rozdíly v aplikaci těchto programů v souvislosti s konkrétními migračními politikami států, nicméně základ pro ně IOM stanovuje stejně. V úvodu je nutné zmínit i skutečnost, že programy dobrovolných návratů a reintegrace jsou poskytovány navrátilcům zdarma. I přes to, že se může zdát, že jsou pro stát nákladné, jedná se o variantu, která je naopak pro stát méně nákladná. V případě, že by se cizinec rozhodl zůstat v zemi pobytu, daný stát by ve skutečnosti vynaložil větší finanční prostředky i při následném nuceném navrácení, než při poskytnutí úspěšného dobrovolného návratu a reintegrace v zemi původu (IOM, 2009).

Pro zajištění úspěšnosti těchto programů si IOM stanovila sedm principů, které se staly základem jednotlivých poskytovaných aktivit. Prvním a základním principem je dobrovolnost. Dobrovolností je míněno zejména to, že nikdo nemůže být jakkoliv nucen k využití programů AVRR a pokud tak učiní, musí být dostatečně informován, aby toto rozhodnutí mohl učinit. Druhý princip staví do centra pozornosti zájmy migranta. Jedná se především o individuální přístup a respektování potřeb migrantů. Třetí logicky navazující princip cílí na bezpečnost nejen samotného procesu návratu migranta i jeho doprovodu, ale také uvážení bezpečnostní situace v cílové zemi. Princip čtvrtý

je vyzdvihován jako jádro celého přístupu AVRR zcela oprávněně, protože bez něj by se programy nazývat AVRR nemohly. Jedná se o udržitelnost reintegrace, která je zásadním bodem úspěšnosti celého procesu návratové migrace. Dalším principem je důvěrnost, tedy respektování soukromí dané osoby a jeho dat. Poslední dva principy se pak zaměřují více institucionální úroveň. IOM tedy vyzdvihuje kvalitní spolupráci a dialog mezi zainteresovanými stranami v rámci AVRR a také stálý sběr dat, monitoring a následné vyhodnocení fungování programů (Graviano, 2019).

Na tyto principy dále navazuje šest cílů, které pomáhají principy uvést do praxe formou realizovaných aktivit. Cíle IOM při realizaci AVRR jsou zaměřeny na práva a potřeby migrantů před a v průběhu návratu a také na vytváření vhodného institucionálního prostředí jak v zemi pobytu, tak v zemi původu. Důležité je umožnění migrantům převzít vlastní odpovědnost za dobrovolný návrat na základě svého vlastního rozhodnutí, které bude dostatečně informované, dále důstojný návrat migranta do země svého původu, úspěšná reintegrace navrátilce zahrnující jak individuální výzvy, tak i kapacity místních komunit. Kromě toho IOM míří i na vytváření vhodných politik a veřejných služeb. Toto všechno by pak mělo vést ke konečnému cíli, kdy je v průběhu celého procesu návratu i reintegrace brán ohled na zranitelnost migrantů (Assisted Voluntary Return and Reintegration, 2020).

Z těchto cílů dále vyplývají jednotlivé aktivity, které IOM v rámci programů AVRR vykonává, aby bylo dosaženo cílů i jednotlivých principů návratových programů. Tyto aktivity pak zeširoka zahrnuje i výše uvedená definice. V rámci programů AVRR tedy IOM provádí osvětové aktivity, aby bylo zvýšeno povědomí o těchto programech mezi všemi zainteresovanými stranami. Nejedná se tedy jen o informovanost samotných migrantů, ale i neziskových organizací, vládních institucí, diaspor apod. Vyložene na migranty se pak zaměřuje další aktivita, jíž je návratové poradenství a asistence při reintegraci. Tato aktivita je na základě jednoho z principů vždy zaměřená na individuální potřeby daného člověka a zahrnuje například tlumočnictví v jazyce, kterému migrant rozumí, aby porozuměl všem informacím, které jsou mu předávány. Dále zahrnuje asistenci při kontaktování jeho blízkých a transparentnost veškerých informací tak, aby měl migrant možnost opravdu dobrovolného vstoupení do programu AVRR, případně také poskytnutí informací o dalších možnostech, pokud se rozhodne tohoto programu nevyužít (IOM, 2018; Assisted Voluntary Return and Reintegration - AVRR, 2020).

Další aktivity jsou již navázány na samotný proces návratu. Ten zahrnuje veškerou potřebnou administrativu a logistiku, což znamená zajištění všech potřebných dokumentů pro vycestování ze země, přičemž je upřednostňován návrat komerčními linkami, aby mohl být migrant běžným pasažérem. Stejně tak je migrantovi poskytován doprovod při odjezdu a v průběhu celé cesty do země původu. Tedy při odbavení, pasové a bezpečnostní kontrole, a při přepravě a ubytování v zemi cílové. Nutné je zmínit, že asistence v průběhu procesu návratu je velmi individuální a v závislosti na daném migrantovi specifická zejména jednání se o děti a mladistvé, migranty se špatným zdravotním stavem nebo starší osoby. V souvislosti se zranitelnými osobami IOM přijímá mnoho opatření. V těchto případech je velmi důležité podrobně definovat konkrétní situaci dané osoby a zvážit, zda je návrat pro tohoto člověka vhodný či nikoliv z hlediska jeho zdravotního stavu nebo bezpečnosti. Zejména u dětí je pak brán zřetel na jeho nejlepší zájem (Graviano, 2019; IOM, 2018).

Následující aktivity se již zaměřují na proces reintegrace a budou zvláště popsány v následující podkapitole, nicméně je důležité ještě zmínit aktivity, které se zabývají podporou migrace tak, aby byla zajištěna funkčnost a kvalitní řízení. V tomto případě IOM klade důraz na posilování politických rámců na národní úrovni, podporu místních orgánů ve vytváření politik vedoucích k úspěšné reintegraci, osvětové aktivity spojené s migrací, monitoring a vytváření analýz (IOM, 2018).

Kancelář IOM v České republice sídlící v Praze v rámci jednotlivých aktivit spolupracuje především s Ministerstvem vnitra České republiky a jeho orgány OAMP a SUZ nebo také se Službou cizinecké policie. Hlavními cílovými skupinami, pro které je program dobrovolných návratů a reintegrace realizován jsou: migranti v zařízení pro zajištění cizinců bez cestovních dokladů, žadatelé o mezinárodní ochranu, kteří svou žádost stáhli a dále žadatelé o mezinárodní ochranu, jimž byla žádost zamítnuta. IOM pak postupuje dle jednotlivých aktivit dané obecným rámcem programů AVRŘ po celém světě (Voluntary returns, reintegration and resettlement, 2020).

Kromě aktivit souvisejících s návratovým procesem tak, jak byly popsány výše, IOM Praha realizuje samostatné projekty pro podporu a usnadnění návratového procesu. Jedním z takovýchto projektů byla například projekt *Peněžní pobídky a opatření pro navrátilce z ČR*. Cílem tohoto projektu bylo podpořit osoby, které z různých důvodů či bariér váhají s výběrem dobrovolných asistovaných návratů a poskytnutím finančního obnosu tyto osoby motivovat k jeho využití. Částku pak daná osoba obdržela před návratem

nebo po návratu, případně byla využita na náklady spojené s administrací návratu. Jiným projektem je pak *Propagace dobrovolných asistovaných návratů a reintegrace z ČR*. Díky tomuto projektu IOM vytvořila rozsáhlou informační kampaň na internetových stránkách, které byly nejvíce cizinci v ČR navštěvovány a také kampaň v médiích. Hlavním výstupem tohoto projektu se stal krátký dokument *Dobrovolně*, který byl odvysílán v České televizi. Dokument si kladl za cíl přiblížit na konkrétním příkladu, jakým způsobem programy dobrovolných návratů fungují v praxi a co v případě jejich nevyužití cizince čeká (Peněžní pobídky a opatření pro navrátilce z ČR, 2020; Propagace dobrovolných asistovaných návratů a reintegrace v ČR, 2020).

5.2 Reintegrační asistence

Reintegrační asistence je přímou součástí programů AVRR a je cílovým skupinám poskytována také pražskou pobočkou IOM, aby byl zajištěn udržitelný návrat dané osoby. IOM se obecně zaměřuje na realizaci aktivit, které pomáhají cizincům s jednodušším začleněním zpět do místní komunity a takové aktivity, díky kterým se zamezí opětovné migraci již navracené osoby. Konkrétní kroky, na které se IOM zaměřuje opět navazují na jednotlivé priority a cíle. Mezi ně patří sběr dat a zmapování reintegračních možností přímo v daném místě, aby navrátilci byla poskytnuta reintegrační asistence efektivně. Díky zmapování těchto možností pak může IOM navázat reintegrační poradenství. To zahrnuje vytvoření plánu reintegrace na základě individuálních předpokladů a potřeb navrátilce a také pomoc s běžnými potřebami, jako například zdravotní péče, vzdělávání, pomoc se získáním zaměstnání, ubytování a také sociální a právní poradenství. Formou finanční nebo materiální pomoci je podporováno například i založení menších podniků (IOM, 2018; IOM, 2011).

Při reintegraci navrátilců hraje velkou roli i místní komunita. Ta může navrátilce přijmout a reintegraci mu usnadnit nicméně může také dojít k opačnému jevu a návrat dané osoby chápat negativně. Pro IOM je tedy důležitá spolupráce i s místními komunitami zejména pro jejich vnímání navrátilce jako pozitivního jevu, kdy může navrátilce přinést nové zkušenosti a dovednosti a tím i zajistit udržitelnost návratu. V ideálním případě pak vznikají iniciativy na podporu navrátilců od samotné komunity zejména pokud jsou někým podporovány. V rámci reintegračních programů jsou tedy podporovány činnosti

ve spolupráci s místním soukromým sektorem nebo menší projekty, které podpoří rozvoj infrastruktury. Tímto je zajištěna nejen reintegrace, ale i místní rozvoj (Newland, 2019).

Mimo spolupráci s komunitami je pro IOM důležité motivovat ke kooperaci i vyšší úrovně. Jakožto mezivládní organizace má IOM samozřejmě velký dosah. Stále je ale nutné cílit na specifické potřeby daného státu, a ne implementovat procesy fungující jinde. Na druhou stranu je také potřeba daný stát podpořit ve vytváření efektivní reintegrační strategie, posilovat kapacity nejen technicky, ale podpořit i diskuzi a spolupráci mezi jednotlivými zainteresovanými stranami na národní i lokální úrovni, či podporovat sdílení dobré praxe mezi těmito stranami i mezi jednotlivými státy (Newland, 2019; IOM, 2018).

IOM Praha v rámci reintegrační programů realizovala tři projekty zaměřené přímo na reintegraci navrátilců z České republiky. V rámci těchto programů se cílilo na cílové skupiny z nejčastějších cílových zemí, konkrétně se jednalo o Ukrajinu, Vietnam, Mongolsko, Rusko, Bělorusko, Moldavsko, Gruzii a Kyrgyzstán. V rámci těchto projektů byly poskytovány nejrůznější formy reintegračních aktivit, které adresovaly potřeby dané osoby. Hrazeny byly například náklady spojené s bydlením, zdravotní péčí, dále náklady spojené se zaměstnatelností navrátilce (zahrnující vzdělávání a rekvalifikační kurzy) a podporu podnikání. Pro podporu navrátilců byl poskytován reintegrační grant ve výši 25 000 Kč (Reintegrační program pro navrátilce z ČR, 2020).

5.3 Kritika AVRR

Přestože se může zdát, že programy AVRR nemají žádnou chybu a myslí opravdu na všechno, kritika těchto programů na sebe nenechala dlouho čekat. Hlavním problémem je již v této práci zmiňovaná otázka opravdové dobrovolnosti návratu. Už vzhledem k cílové skupině, na kterou především programy cílí, je jasné, že tito lidé moc možností na výběr nemají. Pokud se již cizinec nachází v zařízení pro zajištění cizinců, čeká ho deportace. Aby ale nemusel být nuceně navrácen, má možnost využít programu dobrovolného návratu. Mnozí autoři tak pro programy dobrovolného návratu používají termíny jako například „*měkká deportace*“ (Kuschminder, 2017).

Dalším problémem, který čelí kritice států i akademiků je bezpečnost. Jak bylo popsáno výše, IOM navrací migranty pouze do míst, která jsou považována za bezpečná státem, ze kterého dobrovolný návrat probíhá. Otázka ale vyvstává v případech,

kdy je za bezpečnou považována pouze určitá oblast v rámci cílového státu. I když je daná osoba dopravena do bezpečné oblasti, neznamená to, že v tomto místě také zůstane. Otázka bezpečnosti je samozřejmě velmi sporná, nicméně pro úspěšnost programů dobrovolných návratů stěžejní (Kuschminder, 2017).

Třetí oblast, která čelí kritice, je samotná reintegrace a udržitelnost návratu. Protože je tato oblast velmi málo monitorována, existuje jen málo dat o tom, zda celý proces návratové migrace byl opravdu úspěšný. Kritici tak vyzývají k dostatečnému vyhodnocování ukončených programů (Majidi, 2019).

ZÁVĚR

Cílem předkládané diplomové práce bylo poskytnout ucelený pohled na návratovou migraci z České republiky. Důraz byl kladen zejména vymezení pojmu návratová migrace, dobrovolné návraty cizinců, legislativní rámec České republiky spojený s návratovou migrací a vliv evropských politik, statistická data o dobrovolných návratech z České republiky a také na konkrétní organizace, jež se problematikou dobrovolných návratů zabývají i s asistenčními službami, které poskytují. Kromě celkového pohledu na tuto problematiku se hlavním výstupem práce stal přehledný seznam zmíněných organizací.

Návratová migrace je stále pojem mladý, nicméně se z ní stává světový fenomén, a to především díky programům asistovaných dobrovolných návratů realizovaným Mezinárodní organizací pro migraci. Z pohledu definice pojmu dobrovolný návrat je skoupá i samotná česká legislativa, která se k tématu migrace formuje až od devadesátých let minulého století. Zákon o pobytu cizinců a zákon o azylu definují to, kdo a za jakých podmínek může využít financování dobrovolného návratu ze strany České republiky, respektive Ministerstva vnitra, definici pojmu však nenalezneme. Jinak tomu není ani na úrovni Evropské unie, která je iniciátorem vytvoření společných efektivních návratových politik a výrazně ovlivňuje společné postupy při realizaci návratů nucených i dobrovolných skrze readmisní smlouvy a Dublinské nařízení, a skrze návratovou směrnici obnášející hlavní body, jež mají jednotlivé členské země dodržovat. Jedním ze základních a zdůrazňovaných bodů směrnice je upřednostňování návratu dobrovolného před nuceným důstojným způsobem.

Otázka skutečné dobrovolnosti návratů byla v rámci práce diskutována vícekrát. Dobrovolné návraty jsou ve skutečnosti pouze založeny na dobrovolném rozhodnutí, nicméně je postaveno na povinnosti opustit území dané země, nelze hovořit o jednoznačně dobrovolném návratu. Proto se na základě předložených argumentů více přikláním k názvu nařízené návraty či pouze asistované návraty.

Z hlediska statistických údajů v průběhu pětiletého období (roky 2014-2018) výrazně v počtech dobrovolných i nucených návratů z České republiky vyčníval rok 2015, jež byl silně ovlivněn vrcholící migrační krizí, navrácení cizinci však představovali již tradiční státní příslušnosti. Největší nárůst dobrovolných návratů však můžeme sledovat až v posledních dvou sledovaných letech, kdy byly zahájeny programy dobrovolných návratů i ze strany Odboru azylové a migrační politiky Ministerstva vnitra a tím značně

posílily služby poskytované ze strany Mezinárodní organizace pro migraci a Správy uprchlických zařízení.

Oba zmíněné odbory vnitra realizují dobrovolné návraty pro rozdílné cílové skupiny, oba ale sledují stejnou strategii migrační politiky, úzce spolupracují nejen s dalšími zainteresovanými stranami v České republice, ale i s organizacemi na unijní úrovni. Pro tuto diplomovou práci byly kromě vládních institucí důležité i ty mezivládní a nevládní. Na základě jejich vyhledávání, studia a získání důležitých informací mohla být vytvořena tabulka organizací, která jednoduchou formou poskytuje přehled organizací působících v České republice a poskytujících různé formy návratového poradenství a asistence. Tabulka tak představuje snadnou pomůcku pro orientaci v organizacích a jimi nabízených službách, adresu sídla organizace případně pobočky a také důležité kontakty. Protože se data v dnešním světě neustále mění, může tato tabulka znamenat základ pro její doplňování a aktualizaci.

Tabulka pak neopomíjí ani celosvětově největší mezivládní organizaci realizující programy dobrovolných asistovaných návratů a reintegrace IOM. Tyto programy zahrnují komplexní sestavu aktivit, díky kterým je zajištěn hladký průběh dobrovolného návratu migranta do země původu, od prvotního poradenství, přes zajištění veškerých nutných administrativních a logistických kroků k samotnému návratu s doprovodem a následné reintegrační pomoci. Samozřejmě není vše tak ideální, jak se může zdát. Na programy AVRR se snáší kritika, nicméně stále představují největší platformu dobrovolných návratů pro celý svět a jsou inspirací mnoha dalším organizacím.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Assisted Voluntary Return and Reintegration, 2020. *IOM UN Migration* [online]. IOM [cit. 2020-06-15]. Dostupné z: <https://www.iom.int/assisted-voluntary-return-and-reintegration>

Assisted Voluntary Return and Reintegration - AVRR, 2020. *IOM UN Migration* [online]. Brussels: Regional Office Brussels, IOM [cit. 2020-06-15]. Dostupné z: <https://eea.iom.int/assisted-voluntary-return-and-reintegration-avrr>

CARLING, Jørgen, 2014. Emigration, return and development in Cape Verde: The impact of closing borders. *Population, Space and Place*, 10(2), 113-132.

CASSARINO, Jean-Pierre, 2004. Theorising Return Migration: The Conceptual Approach to Return Migrants Revisited. *International Journal on Multicultural Societies*, 6(2), 253–279.

CERASE, Francesco P., 1974. Expectations and reality: a case study of return migration from the United States to Southern Italy. *International migration review*, 8(2), 245-262.

CONSTANT, Amelie a Douglas S. MASSEY, 2002. Return Migration by German Guestworkers: Neoclassical versus New Economic Theories. *International Migration*, 40(4), 5-38

Detail historie tisku, 2019. *Senát Parlamentu České republiky* [online]. Senát PČR, 2019 [cit. 2020-04-20]. Dostupné z: <https://www.senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/historie?action=detail&value=4438>

Dobrovolný návrat [online], 2011. Správa uprchlických zařízení [cit. 2020-02-25]. Dostupné z: <http://www.dobrovolnynavrat.cz/cz/odobrovolnemnavratu.html>

DUSTMAN, Christian a Yoram WEISS, 2007. Return Migration: Theory and Empirical Evidence from the UK. *British Journal of Industrial Relations*. 45(2), 236-256.

ECRE, 2003. *Position on Return* [online]. Brussels: European Council on Refugees and Exiles. [cit. 2020-03-03]. Dostupné z: <https://www.unhcr.org/4d948adf9.pdf>.

EMN: Evropská migrační síť [online], 2018. Ministerstvo vnitra České republiky [cit. 2019-06-24]. Dostupné z: <https://www.emncz.eu/>

EMN, 2018. *Asylum and Migration Glossary 6.0*. [online]. [cit. 2020-03-03]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/networks/european_migration_network/docs/interactive_glossary_6.0_final_version.pdf

EMN, 2015-2019. *EMN Výroční zpráva o politice v oblasti azylu a migrace 2014-2018* [online]. Ministerstvo vnitra [cit. 2020-05-10]. Dostupné z: https://www.emncz.eu/cinnost-a-publikace-emn/?f_category=vyrocní_zpravy&visualPaginator-page=0

European Commission [online], 2019. The Directorate-General for Communication [cit. 2019-06-26]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/info/index_en

EUR-Lex: Přístup k právu Evropské unie [online], 2020. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 2020-04-06]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/homepage.html>

Frontex [online], 2019. FRONTEX [cit. 2019-06-26]. Dostupné z: <https://frontex.europa.eu/>

GMELCH, George, 1980. Return Migration. *Annual Review of Anthropology*, 9(1), 135-159.

GRAVIANO, Nicola a Noëlle DARBELLAY, 2019. A framework for assisted voluntary return and reintegration. *Migration Policy Practice* [online]. IOM, 9-14 [cit. 2020-06-15]. ISSN 2223-5248. Dostupné z: https://publications.iom.int/system/files/pdf/mpp_37.pdf

IOM, 2011. *Assisted Voluntary Return and Reintegration (AVRR)* [online]. Geneva: IOM [cit. 2020-06-15]. Dostupné z: <https://www.iom.int/jahia/webdav/site/myjahiasite/shared/shared/mainsite/activities/regulating/AVRR-Leaflet-Jan-2011.pdf>

IOM, 2011. *International Migration Law. Glossary on Migration*. [online]. [cit. 2019-02-23]. Dostupné z: http://www.iomvienna.at/sites/default/files/IML_1_EN.pdf.

IOM, 2015. *Assisted Voluntary Return and Reintegration: At a Glance 2015* [online]. Geneva: IOM [cit. 2020-05-10]. Dostupné z: https://www.iom.int/sites/default/files/our_work/DMM/AVRR/AVRR-at-a-glance-2015.pdf

IOM, 2016. *Assisted Voluntary Return and Reintegration 2015 Key Highlights* [online]. Geneva: IOM [cit. 2020-05-10]. Dostupné z: https://publications.iom.int/system/files/pdf/avrr_2015_key_highlights.pdf

IOM, 2017. *Assisted Voluntary Return and Reintegration 2016 Key Highlights* [online]. Geneva: IOM [cit. 2020-05-10]. Dostupné z: https://www.iom.int/sites/default/files/our_work/DMM/AVRR/AVRR-2016-Key-Highlights.pdf

IOM, 2018. *A Framework for Assisted Voluntary Return and Reintegration*. [online]. [cit. 2020-06-10] Dostupné z: https://www.iom.int/sites/default/files/our_work/DMM/AVRR/a_framework_for_avrr_online_pdf_optimized_20181112.pdf.

IOM, 2018. *Assisted Voluntary Return and Reintegration 2017 Key Highlights* [online]. Geneva: IOM [cit. 2020-05-10]. Dostupné z: https://www.iom.int/sites/default/files/our_work/DMM/AVRR/avrr-2017-key-highlights.pdf

IOM, 2019. *2018 Return and Reintegration Key Highlights* [online]. Geneva: IOM [cit. 2020-05-10]. Dostupné z: https://publications.iom.int/system/files/pdf/avrr_2018_kh.pdf

IOM: UN Migration [online], 2019. International Organization for Migration [cit. 2019-06-24]. Dostupné z: <https://www.iom.int/>

Key Migration Terms, 2020. IOM: UN Migration [online]. [cit. 2020-06-10]. Dostupné z: <https://www.iom.int/key-migration-terms>

KING, Russell, 2000. Generalizations from the history of return migration. *Return migration: journey of hope or despair?* Geneva: United Nations, IOM. 7-55.

KOSER, Khalid a Katie KUSCHMINDER, 2015. *Comparative Research on the Assisted Voluntary Return and Reintegration of Migrants* [online]. Geneva: IOM. Dostupné z: https://www.iom.int/sites/default/files/our_work/DMM/AVRR/IOM-KoserKushminder-Comparative-Research-on-AVRR-2015.pdf. [cit. 2020-03-03].

KUSCHMINDER, Katie, 2017. Taking Stock of Assisted Voluntary Return from Europe: Decision Making, Reintegration and Sustainable Return – Time for a paradigm shift. *European University Institute: Robert Schuman Centre for Advanced Studies*. ISSN 1028-3625.

LEE, Everett S., 1966. A Theory of Migration. *Demography*. 3(1), 47-57.

LIETAERT, Ine, Eric BROEKAERT a Ilse DERLUYN, 2017. *From Social Instrument to Migration Management Tool: Assisted Voluntary Return Programmes - The Case of Belgium*. *Social Policy & Administration*, 51: 961– 980. doi: 10.1111/spol.12185.

MAJIDI, Nassim a Nazanine NOZARIAN, 2019. Measuring sustainable reintegration. *Migration Policy Practice* [online]. IOM, 30-38 [cit. 2020-06-15]. ISSN 2223-5248. Dostupné z: https://publications.iom.int/system/files/pdf/mpp_37.pdf

IOM, 2009. *Manuál českých transformačních zkušeností* [online]. Praha: IOM [cit. 2020-06-16]. Dostupné z: <http://www.iom.cz/files/velke/manual-ceskych-transformacnich-zkusenosti.pdf>

MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY, 2015-2019. *Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2014-2018* [online]. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky [cit. 2020-05-10]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/migrace/clanek/vyrocnizpravy-o-situaci-v-oblasti-migrace-a-integrace.aspx>

Ministerstvo vnitra České republiky [online], 2019. Ministerstvo vnitra České republiky [cit. 2020-02-20]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/>

MVČR, 2015. *Strategie migrační politiky České republiky*. Ministerstvo vnitra České republiky. ISBN 978-80-86466-83-5.

Návratové centrum 2015, 2020. *IOM* [online]. IOM [cit. 2019-06-10]. Dostupné z: <http://iom.cz/aktivity/asistovane-dobrovolne-navraty-a-reintegrace/navratove-centrum-2015>

NEWLAND, Kathleen, 2019. Return and reintegration in the Global Compact for Migration. *Migration Policy Practice* [online]. IOM, 4-8 [cit. 2020-06-16]. ISSN 2223-5248. Dostupné z: https://publications.iom.int/system/files/pdf/mpp_37.pdf

Odbor azylové a migrační politiky [online], 2019. Ministerstvo vnitra České republiky [cit. 2020-03-20]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/migrace/Default.aspx>

Organizace pro pomoc uprchlíkům [online], 2020. Praha: OPU [cit. 2019-06-26]. Dostupné z: <https://www.opu.cz/cs/>

Peněžní pobídky a opatření pro navrátilce z ČR, 2020. *IOM* [online]. IOM [cit. 2020-06-16]. Dostupné z: <https://www.iom.cz/aktivity/asistovane-dobrovolne-navraty-a-reintegrace/penezni-pobidky-a-opatreni-pro-navratilce-z-cr>

PÎRVU, Ramona a Gheorghe AXINTE, 2012. Return Migration-Reasons, Consequences and Benefits. *Annals of the University of Petroșani*, 12(4), 193-202.

Policie České republiky [online], 2019. Policie ČR [cit. 2019-06-24]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/policie-cr.aspx>

Propagace dobrovolných asistovaných návratů a reintegrace v ČR, 2020. *IOM* [online]. IOM [cit. 2020-06-16]. Dostupné z: <https://www.iom.cz/aktivity/asistovane-dobrovolne-navraty-a-reintegrace/propagace-dobrovolnych-asistovanych-navratu-a-reintegrace-v-cr>

Refugee Protection and Migration Control: Perspectives from UNHCR and IOM, 2001. *UNHCR* [online]. UNHCR [cit. 2019-06-10]. Dostupné z: <https://www.unhcr.org/protection/globalconsult/3b3892256/refugee-protection-migration-control-perspectives-unhcr-iom.html>

Reintegrační program pro navrátilce z ČR, 2020. *IOM* [online]. IOM [cit. 2020-06-17]. Dostupné z: <https://www.iom.cz/aktivity/asistovane-dobrovolne-navraty-a-reintegrace/reintegracni-program-pro-navratilce-z-cr-3-faze>

Sdělení č. 308/1998 Sb.: Sdělení Ministerstva zahraničních věcí o sjednání Smlouvy o spolupráci mezi Českou republikou a Mezinárodní organizací pro migraci (IOM), 1998. In: *Sbírka zákonů*. Praha, ročník 1998, částka 106. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1998-308/zneni-0>

Sdružení občanů zabývajících se emigranty [online], 2020. SOZE [cit. 2019-06-26]. Dostupné z: <http://www.soze.cz/>

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/115/ES: ze dne 16. prosince 2008 o společných normách a postupech v členských státech při navracení neoprávněně pobývajících státních příslušníků třetích zemí, In: *Úřední věstník Evropské unie*, 24. prosinec 2008. ISSN 1725-5074

Sněmovní tisk 533, 2020. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [online]. Praha: Parlament České republiky, Poslanecká sněmovna, 2020 [cit. 2020-04-20]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?O=8&T=533>

Správa uprchlických zařízení Ministerstva vnitra [online], 2017. Správa uprchlických zařízení [cit. 2020-03-20]. Dostupné z: <http://www.suz.cz/>

SUZ, 2015-2019. *Výroční zpráva* [online]. Správa uprchlických zařízení Ministerstva vnitra [cit. 2020-05-10]. Dostupné z: <http://www.suz.cz/kdo-jsme/dokumenty-a-informace/>

ŠAFROVÁ, Jana, 2010. *Studie EMN o asistovaných dobrovolných návratech: programy a strategie České republiky podporující asistovaný návrat a reintegraci do třetích zemí*. Praha: Ministerstvo vnitra ČR. ISBN 978-80-254-8735-8.

TOREN, Nina, 1976. Return to Zion: Characteristics and Motivations of Returning Emigrants. *Social Forces*, 54(3), 546-558.

Voluntary returns, reintegration and resettlement, 2020. *IOM* [online]. IOM [cit. 2020-06-15]. Dostupné z: <http://iom.cz/aktivity/voluntary-returns-reintegration-and-resettlement>

WAHBA, Jackline, 2014. Return migration and economic development. *International Handbook on Migration and Economic Development*. 327-349.

WIEST, Raymond E., 1978. *Rural community development in Mexico: the impact of Mexican recurrent migration to the United States*. Winnipeg, Dept. of Anthropology, University of Manitoba.

WILEY, James E., 2012. Exporting People: A Filipino Development Model. *Focus on Geography*, 55(1), 19-27.

WEBBER, F., 2011. How voluntary are voluntary returns? *Race & Class*. Institute of Race Relations, 4(52), 98-107.

Zákon č. 325/1999 Sb., zákon o azylu, ve znění pozdějších předpisů. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR

Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Souhrnná tabulka za rok 2014

Tabulka 2: Souhrnná tabulka za rok 2015

Tabulka 3: Souhrnná tabulka za rok 2016

Tabulka 4: Souhrnná tabulka za rok 2017

Tabulka 5: Souhrnná tabulka za rok 2018

Tabulka 6: TOP 10 Státních příslušností, které využily dobrovolného návratu SUZ, IOM a OAMP

Tabulka 7: Cizinci s vydaným pravomocným rozhodnutím o správním vyhoštění a rozhodnutí o povinnosti opustit území

Tabulka 8: Srovnání počtu zrealizovaných dobrovolných návratů jednotlivých subjektů

Tabulka 9: Dobrovolné návraty realizované IOM-Státní příslušníci dle jednotlivých let

Tabulka 10: Dobrovolné návraty realizované SUZ dle státních příslušností za jednotlivé roky

Tabulka 11: Dobrovolné návraty realizované SUZ dle pohlaví

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1 Státní příslušnosti, které využily dobrovolného návratu v roce 2014

Graf 2 Státní příslušnosti, které využily dobrovolného návratu v roce 2015

Graf 3 Státní příslušnosti, které využily dobrovolného návratu v roce 2016

Graf 4 Státní příslušnosti, které využily dobrovolného návratu v roce 2017

Graf 5 Státní příslušnosti, které využily dobrovolného návratu v roce 2018

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1 Organizace v České republice poskytující návratové poradenství

PŘÍLOHA 1 Organizace v České republice poskytující návratové poradenství

Organizace v České republice poskytující návratové poradenství						
VLÁDNÍ ÚROVEŇ						
Kraj	Instituce/organizace	Druh poradenství	Adresa	Telefon	E-mail	Poznámka
Praha	Odbor azylové a migrační politiky	Komplexní návratová asistence včetně ponávratové asistence	Nad Štolou 936/3, 170 34 Praha 7	+420 974 832 029	navraty@mvcr.cz	OAMP v současnosti v rámci realizovaného projektu na rozdíl od SUZ poskytuje i reintegrační pomoc v rámci daných cílových skupin
	Správa uprchlických zařízení Ministerstva vnitra	Komplexní návratová asistence	Lhotecká 7, 14301 Praha 12	+420 974 827 118	podatelna@suz.cz	
	Přijímací středisko Praha-Ruzyně (SUZ, OAMP)	Komplexní návratová asistence	Aviatická 1017/2, 160 08 Praha 6 - Ruzyně	+420 974 883 797, +420 296 669 655 (SUZ) +420 974 883 791 (OAMP)	rvychodilova@suz.cz oampruzyne@mvcr.cz	
Středočeský	Zařízení pro zajištění cizinců Jezová (OAMP, SUZ)	Komplexní návratová asistence	Jezová 1501, 294 21 Bělá p. Bezdězem	+420 974 820 719 (OAMP) +420 326 711 216 (SUZ)	oampjez@mvcr.cz belajezova@suz.cz	
Jihočeský						
Plzeňský	Odbor azylové a migrační politiky	Komplexní návratová asistence	Slovanská alej 26, 326 00 Plzeň	+420 974 320 818	navraty@mvcr.cz	
	Zařízení pro zajištění cizinců Balková (OAMP, SUZ)	Komplexní návratová asistence	Balková 1, Tis U Blatna, 331 65 Žihle	+420 974 320 916 (OAMP) +420 974 320 916 (SUZ)	balkova@suz.cz	
Karlovarský						
Ústecký						
Liberecký						
Královéhradecký	Pobytové středisko Kostelec nad Orlicí (SUZ, OAMP)	Komplexní návratová asistence	Tř. Rudé armády 1000, 517 41, Kostelec nad Orlicí	+420 494 323 803 (SUZ) +420 494 320 039 (OAMP)	sekretariatko@suz.cz oampkost@mvcr.cz	Návratové poradenství a asistence ve spolupráci s NNO
Pardubický						
Vysočina						
Jihomoravský	Přijímací středisko Zastávka (SUZ, OAMP)	Komplexní návratová asistence	Haviříská 514, 664 84 Zastávka, Brno - venkov	+420 546 411 130 (SUZ) +420 974 628 230, +420 546 429 710 (OAMP)	zastavka@suz.cz oampzast@mvcr.cz	
Olomoucký						
Zlínský						
Moravskoslezský	Pobytové středisko Haviřov (SUZ, OAMP)	Komplexní návratová asistence	Na Kopci 5, 735 64 Haviřov - Dolní Suchá	+420 596 805 911 (SUZ) +420 596 805 916 (OAMP)	sekretariatha@suz.cz oamphav@mvcr.cz	
	Zařízení pro zajištění cizinců Vyšní Lhoty (OAMP, SUZ)	Komplexní návratová asistence	Vyšní Lhoty 234, 739 51 Vyšní Lhoty	+420 558 434 629 (OAMP) +420 974 720 349 (SUZ)	vysnilhoty@suz.cz	

Organizace v České republice poskytující návratové poradenství

MEZVLÁDNÍ A NEVLÁDNÍ ORGANIZACE

Kraj	Organizace	Druh poradenství	Adresa sídla	Telefon	E-mail	Poznámka
Praha	Organizace pro pomoc uprchlíkům	Komplexní návratová asistence - zejm. právní poradenství	Kovářská 4, 190 00 Praha 9	+420 730 158 779, +420 730 158 781	opu@opu.cz; pravni@opu.cz	není poskytována reintegrační asistence
	La Strada Česká republika, o.p.s.	Komplexní návratová asistence včetně ponávratové asistence	(Skryto dle Zákona č. 304/2013)	+420 222 721 810	lastrada@strada.cz	
	Kancelář UNHCR v Praze	Komplexní návratová asistence včetně ponávratové asistence	Železná 24, 110 00 Praha 1	+ 420 776 437 775	czepr@unhcr.org	
	Mezinárodní organizace pro migraci	Komplexní návratová asistence včetně ponávratové asistence	Na Poříčí 12, Palác YMCA, 110 00 Praha 1	+420 775 965 573	prague@iom.int	
Středočeský						
Jihočeský	Diecézní charita České Budějovice - Poradna pro cizince a migranty (při OAMP)	Základní asistence, tlumočnick	Pražská třída 1257/23, 370 01 České Budějovice	+420 732 250 873	tatjana.serakova@dchcb.charita.cz	
Plzeňský	Organizace pro pomoc uprchlíkům	Komplexní návratová asistence - zejm. právní poradenství	sady Pětatřicátníků 33, 301 00 Plzeň 3 – Jižní Předměstí	+420 604 809 165, +420 730 875 627	opu.plzen@opu.cz	není poskytována reintegrační asistence
Karlovarský						
Ústecký						
Liberecký						
Královéhradecký	Organizace pro pomoc uprchlíkům	Komplexní návratová asistence - zejm. právní poradenství	Tř. Karla IV. 1222, 500 02 Hradec Králové	+420 733 121 186		není poskytována reintegrační asistence
	Diecézní katolická charita Hradec Králové - Poradna pro cizince a uprchlíky	Základní asistence, tlumočnick	Šafaříkova 666/9, 500 02 Hradec Králové	+420 492 604 940	poradna.cizinci@hk.caritas.cz	
Pardubický	Most pro o.p.s. (při OAMP Pardubice)	Základní asistence, tlumočnick	Pernerova 168, 530 02 Pardubice		info@mostlp.eu	
	Most pro o.p.s.	Sociálně-právní asistence	17. listopadu 216, 530 02 Pardubice	+420 467 771 170, +420 773 223 453	info@mostlp.eu	
Vysočina						
Jihomoravský	Organizace pro pomoc uprchlíkům	Komplexní návratová asistence - zejm. právní poradenství	Josefská 8, 602 00 Brno	+420 731 448 938, +420 731 928 388	opu.brno@opu.cz	není poskytována reintegrační asistence
	Diecézní charita Brno - Centrum pro lidi sociálně znevýhodněné (při OAMP)	Základní asistence, tlumočnick, právní poradenství	Hněvkovského 30/65, 617 00 Brno	+420 538 700 943	celsuz@brno.charita.cz	
	Sdružení občanů zabývajících se emigranty	Komplexní návratová asistence - sociálně-právní poradenství	Mostecká 855/5, 614 00 Brno	+420 545 213 643, +420 602 586 092	soze@soze.cz	reintegrační asistence v závislosti na realizovaném projektu
Olomoucký	Sdružení občanů zabývajících se emigranty	Komplexní návratová asistence - sociálně-právní poradenství	Ostružnická 336/28, 779 00 Olomouc	+ 420 585 242 535	soze.olomouc@soze.cz	reintegrační asistence v závislosti na realizovaném projektu
Zlínský						
Moravskoslezský	Organizace pro pomoc uprchlíkům	Komplexní návratová asistence - zejm. právní poradenství	Českobratrská 2227/7, 702 00 Ostrava – Moravská Ostrava	+420 604 221 035, +420 731 502 661	opu.ostrava@opu.cz	

Pozn. komplexní návrtová asistence zahrnuje: poskytování informací o návratové asistenci, právní poradenství, asistenci při návratu